Bölüm III:
Menderes Dönemi Dış Politikası (1950-1960)

Dış Politika İlkeleri: Aktif Amerikancılık ve Diğerleri 79
Dış Politika Yapımı: Menderes ve Dışişleri Bakanları 82
Dış Politika Uygulamaları 84
Kore Savaşı ve NATO'ya Giriş 84
ABD ile Yakın İlişkiler 87
Balkan İttifakı, Yugoslavya ve Bağlantısızlar 91
Batı Ekseninde Ortadoğu Politikası 94
Sovyetler Birliği ile İlişkiler 99
Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı 101

Türkiye - Birleşik Amerika arasında dostluk ve işbirliği

Cumhuriyet Bayramı münasebetile Truman ile Celâl Bayar arasında samimî telgraflar teati edildi

İngiltere Kralı Majeste George VI. da. gönderdiği tebrik telgrafında: «Hürriyet ve sulhu korumak hususundaki müşterek davamız yolunda Türk milletine refah ve muvaffakıyetler dilerim» diyor

31 Ekim 1951

Komünistlerle mücadele esaslarını tesbite çalışan komisyon dünkü toplantısında

Kızıl tahriklerle mücadele

Komünizm vatan hiyaneti sayılıyor

Adalet Bakanının riyasetinde yapılan toplantıda mühim kararlar veriliyor

Ankara, 11 (Milliyet) — Uzun zamandanberi devam ede

12 AGUSTOS 1950

28 Ocak 1954: Celal Bayar ABD Kongresi'nde konuştu ve ABD yardımlarının Türkiye için önemine vurgu yaptı.

Cumhuriyet

Bayarın Amerikan Kongresindeki Hitabesi

Tarihi nutuk kongre üyelerinin sürekli alkışları ve büyük tezahüratile karşılandı

Nutkun Amerikada ilk akisleri: «Tam manasile mükemmel ve tesirli»

Bayar, sulh davasında Amerikan milletinin asil hareketini öğdü. Türkiyenin gördüğü yardımlardan dolayı teşekkürlerini bildirdi ve sulh cephesindeki gayretlerin lüzumunu müdafaa etti

İki Başkan konuşuyor

Cumhuriyet Sütunlarında yarından itibaren

INCE MEMED

DIŞ POLİTİKA İLKELERİ: AKTİF AMERİKANCILIK VE DİĞERLERİ

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren terk edilmeye başlanan tarafsızlık ilkesi 1950'lere gelindiğinde yerini aktif Amerikancılığa bırakmıştır. Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üye olmasıyla birlikte Ankara kendi çıkarlarını genelde Batı'nın özelde ise ABD'nin çıkarlarıyla özdeş görmeye başlamış ve Menderes hükümeti 'Washington'un dikte ettiği politikayı harfiyen izlemekle Türkiye'nin çıkarlarına en iyi hizmet edileceğine' inanmıştır (Ahmad, 1996: 396). Dolayısıyla bu dönemde Türkiye ve ABD arasında dış politika konularında bir ayrılık olmadığı gibi, NATO kapsamında yapılan askerî antlaşmalarla Türkiye, Sovyetler Birliği ile Ortadoğu arasında konumlandırılan ve Soğuk Savaş mantığı içinde çalışan Amerika'nın ileri karakoluna dönüşmüştür. Örneğin dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1954'te ABD'ye yaptığı gezi esnasında ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askerî yardımlarının önemini vurgularken bu durumu net bir şekilde ifade etmiştir. Ona göre, askerî yardımlar "manevi bir kuvvet basamağını manevi bir müdafaa tabyasına, bir ileri karakolu bir cephe hattına inkılâp ettirmektedir" (Bayar, 1999: 99).

Kısacası dönemin politik aktörlerinin zihninde Türkiye, Batı dünyasının komünizme karşı mücadelesinde hemen sınır hattında bulunan bir savunma tabyası ve cephe hattını müdafaa eden bir ileri karakol konumundaydı.

6 Aralık 1959: ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower bir iyi niyet ziyareti kapsamında Ankara'ya geldi. Büyük bir çoşku ile karşılandı.

Eisenhower'i 400 bin Ankaralı karşıladı

Başkan, şimdiye kadar hiç bir yerde böyle karşılanmadığını söyledi

Eisenhower bu sabah Ankara'dan ayrılıyor

Başkan, Ankara'ya gelir gelmez Anıt-Kabre giderek tâzim duruşunda bulundu ve Kabre bir çelenk koydu. Gece verilen ziyafette Bayar ve Eisenhower karşılıklı birer konuşma yaptılar

Bayar'ın hitabesi

Eisenhower'in cevabı

Ankara notları

Ecvet Güresin

Kabinede iki yeni tâyin yapılıyor

Semi Ergin'in Ulaştırma, Atıf Benderlioğlu'nun da Millî Eğitim Bakanlıklarına getirilmeleri kafleşti. Kabinede değişiklikler yapılacağı söyleniyor

Celâl Bayar Beyaz Saray'da, *Yılmayan Millet*, s. 17.

Dönemin dış politikasına karakteristik özelliğini veren bu aktif Amerikancılık tek başına Demokrat Parti'ye ilişkin bir şey değildi, 1940'ların ikinci yarısında İnönü yönetimi altında başlayan ve Demokrat Parti iktidarı döneminde muhalefette olan İnönü'nün, basının ve diğer devlet aygıtlarının da beslediği bir hâkim düşünme biçimiydi. Bunun en önemli nedeni Cumhuriyet'in başından itibaren sürdürülen Batıcılık idealinin esin kaynağının Avrupa'dan ABD'ye kaymış olmasıdır. Bu dönemin aktörlerine göre, Batılılaşma idealinin araçlarını sunabilecek ve bu doğrultuda bir esin kaynağı olabilecek kudrete sahip olan artık Kıta Avrupası değil, Amerika Birleşik Devletleri'dir (Bora, 2002: 150-152).

Türkiye'den bir 'küçük Amerika' çıkarma fikrinde karşılığını bulan Amerika'ya yönelik bu görme biçimi, yine dönemin Cumhurbaşkanı Bayar'ın şu ifadelerinde açık bir şekilde karşılığını bulmuştur: "Biz Türkler, siz Amerikalıların hayat tarzınızın ve dünya telakkinizin hayranıyız" (Bayar, 1999: 183). Dolayısıyla bu dönemin aktif Amerikancılığıyla Atatürk döneminde başlayan Batıcılık arasında bir süreklilik olduğu söylenebilir. Fakat bu yeni Amerikancılık Demokrat Parti döneminde dışişleri bakanlığı görevinde bulunan Fuat Köprülü'nün ifadeleriyle 'hürriyeti anlamayanların hala' süren varlığını ve 'tek partiye ve diktatörlerin keyfine dayalı' yapıları tasfiye edecek bir işleve sahiptir (Mütercimler ve Öke, 2004: 40). Taşıdığı bu fazla anlamıyla Batılılaşma, yeni haliyle Amerikancılık, Demokrat Parti'nin önce kendisine siyasal alanda yer açmasına ve daha sonra da CHP'yi tasfiye etmesine olanak sağlamıştır.

Dönemin neredeyse bütününe sinen bu aktif Amerikancılık ilkesi sadece Batıcılık idealinin bir uzantısı değildi. Aksine aktif Amerikancılık Menderes iktidarının mümkün olan en kısa sürede kalkınmayı öngören kalkınma anlayışıyla da yakından ilişkiliydi ve bu ilişki ABD'den umduğu ekonomik

Amerikanın bize göndereceği traktörler

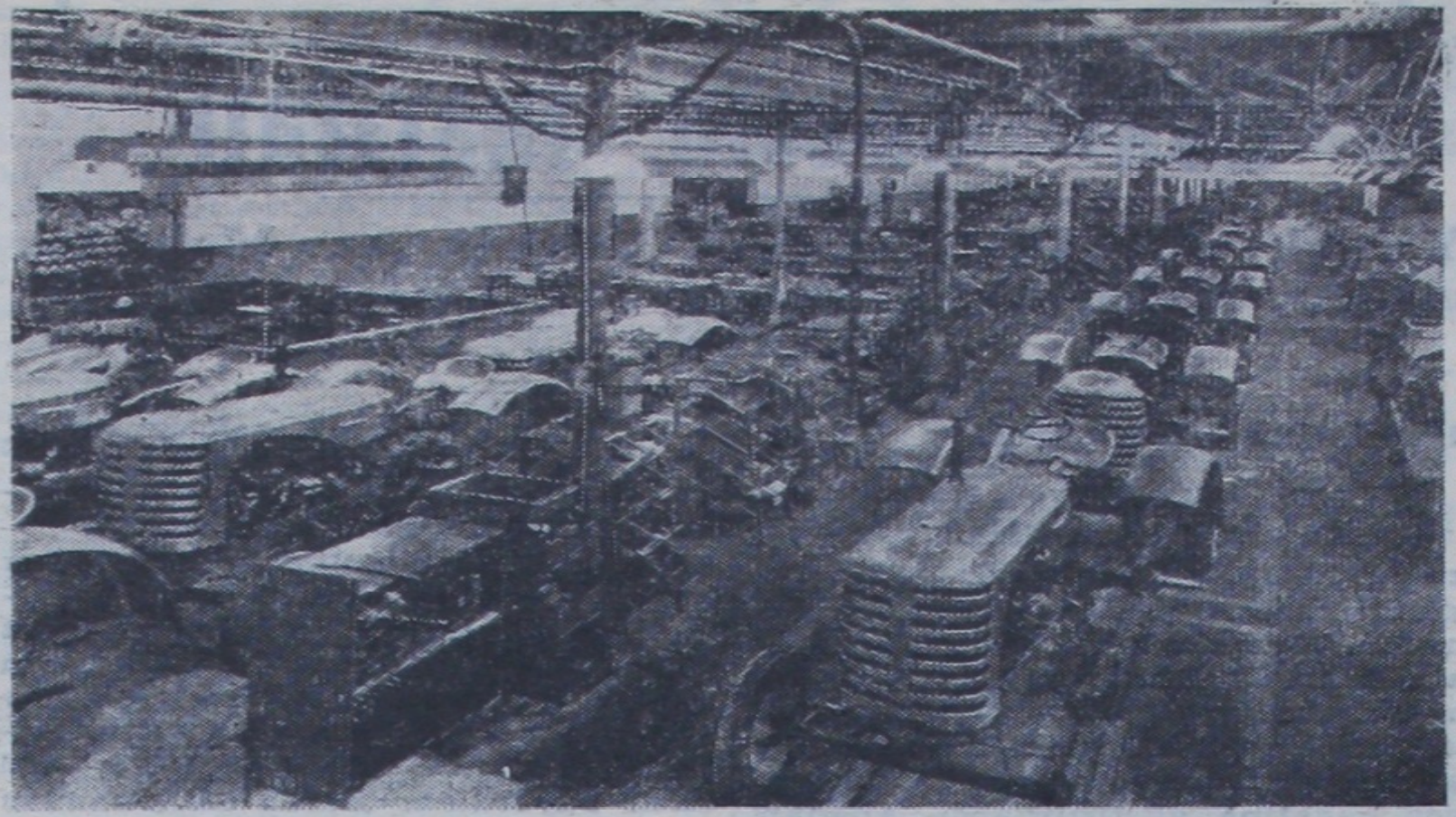

Amerika Marshall plânına istinaden Türkiyeye 700 dev Massey-Harris tekerlekli traktör gönderecektir. Bu traktörler Türkiyenin ziraat istihsalini arttıracaktır. Yukardaki klişede traktörler, seri halinde imal edildikleri Amerikan fabrikasında görülmektedir. Türkiyenin alacağı bu traktörler ve diğer ziraat teçhizatı, Birleşik Amerika hükûmeti tarafından tahsis edilen 5.000.000.000 dolarla finanse edilen Avrupa iktisadî kalkında idaresi tarafından ödenecektir.

desteği alamayan Menderes'in 1950'lerin sonunda o güne kadar hiçbir şekilde yanaşmayı kabul etmediği Sovyetler Birliği'ne yönelik ilgisini de açıklamaktadır.

Bu bağlamda ABD'nin siyaset yapımcıların gözünde 'iktisaden geri kalmış bir memleketi kalkındıracak en iyi sistem olması' (Bayar, 1999: 121) ve gerek ekonomik gerekse askerî yardımların Demokrat Parti iktidarının ilk beş yıllık döneminde kritik bir rol oynaması, Menderes'in aktif Amerikancılığının bir başka önemli dayanak noktası olmuştur. Dolayısıyla bu dönem dış politikasının bir başka ilkesi, ekonomik kalkınmayı hızlı ve sürekli kılabilecek dış yardım kaynaklarının güvence altına alınmasıydı. Kore Savaşı'na asker yollanması, NATO'ya katılmakta ısrar edilmesi ve daha sonra Türkiye'de Amerikan üslerinin kurulmasının kabul edilmesi gibi adımların ardındaki en önemli dinamiklerden biri Amerika'dan gelen dış yardımın devam etmesini hatta artırılmasını sağlamaktı (Keyder, 2007: 166).

Yine bu doğrultuda ABD yönetimi 1950'lerin ikinci yarısıyla birlikte dış yardımlar konusunda isteksiz davranmaya ve Ankara'nın yardımlarını geri çevirmeye başlayınca kalkınmayı dış politikanın öncelikli hedefi olarak gören Menderes hükümeti uzun süredir reddettiği Sovyetler Birliği'nden gelen yakınlaşma çağrılarını kabul etmiştir.

AMERİKA KREDİ vermeyi reddetti

Amerikan Haberler Bürosunun dün verdiği malûmattan çok farklı edâ taşıyan bu habere göre, Amerika kredi yerine nasihat veriyor

BAŞMAKALE

HANGISI DOĞRU?

12 HAZİRAN 1955

Başvekilin askerî ve iktisadî meselelere dair beyanatı

« Az gelişmiş memleket olmaktan kurtulmalıyız »

Amerika'dan istenilen kredi alındığı takdirde kalkınmamızın çabuklaşacağını söyleyen Menderes "Türkiye'de komünizm cereyanı yoktur,, dedi

[ANADOLU AJANSI]

ANKARA, 7 — Başvekil ve Hariciye Vekâleti Vekili Adnan Menderes'in geçen hafta memleketimizi ziyaret etmiş olan International News Service Amerikan ajansının umum müdürü Seymour Berkson'a verdiği mülâkatın, bu sabah Amerikada ve diğer dünya memleketlerinde bu ajansın abonesi bulunan 2400 küsur gazete ve radyo tarafından yayınlanan iktisadî meseleler kısmının, sorulan sualler ve verilen cevaplarla, metni şudur:

Türkiyenin stratejik ehemmiyeti

Sual — Napoleon ve diğer bazı kimseler, Türkiyenin ve onun Asya ile

Devamı Sa. 7, Sü. 1 de

8 HAZİRAN 1955

Yabancı sermayeyi teşvik kanunu Mecliste görüşüldü

Lâyihanın üç maddesi kabul edildi. Yapılan tenkitleri Ticaret Vekili bizzat cevaplandırdı

Ankara 13 (Milliyet) — Memleketimizin İktisadî ve sınai kalkınmasında mühim tesirleri olacağı tahmin edilen ve uzun zamandan beri gerek memleket içinde ve gerekse hariçte büyük bir alâka

14 Ocak 1954

ile beklenen Yabancı Sermayeyi teşvik kanunu Meclisin bu günkü müzakerelerinde uzun münakaşalara yol açtı. Tartışma vakit vakit aynı hızla devam etti. Vekiller arasında ve arasında da Vekil ve mebuslar arasında

Almanya bize 150 milyon dolar kredi açıyor

Bu memleketten yapılacak kredili ithalâtı Alman hükûmeti 9 sene için garanti edecek

Alman hükûmeti ile temsilcilerimiz arasında bu hususta varılan mütabakate dair anlaşma dün Bonn'da imza edildi

Akıl Yolu

28 Mayıs 1954

Başbakan pazara gidiyor

DIŞ POLİTİKA YAPIMI: MENDERES VE DIŞİŞLERİ BAKANLARI

1950'lerde dış politika kararlarının alınmasında Başbakan Adnan Menderes, dönemin iki dışişleri bakanı olan Fuat Köprülü (1950-1956) ile Fatin Rüştü Zorlu (1957-1960) ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar en önemli isimler olarak ön plana çıkmaktadır.

ZAFER

D.P. İKTİDARI ALDI

Demokrat Parti dün akşama kadar 357 Milletvekili çıkarmış bulunuyordu, bunun bugün 400 e yaklaşması çok muhtemel

1957-1960: Fatin Rüştü Zorlu dışişleri bakanlığı yaptı. Fuad Köprülü'ye nazaran dış politikanın yapımında daha belirleyici bir rol üstlendi

Cumhuriyet

Başbakanın Uçağı İngilterede Kazaya Uğradı

(SEV) uçağı, sis yüzünden Londra hava alanına inemedi, diğer bir hava alanına giderken mecburi inişe geçti ve o sırada düştü

Menderesin sıhhatte olduğu bildiriliyor

Kıbrıs adası için nihai konferans dün açıldı

Dış politikanın 'açıktan tartışılmasının sıkı bir denetime tabi tutulduğu' bu dönemde (Ahmad, 1996: 402) Menderes ve onun dışişleri bakanları ile dönemin Cumhurbaşkanı Bayar dışında dış politikanın belirlenmesi noktasında etkili aktör yok denecek kadar azdır. Örneğin Temmuz 1950'de Kore'ye asker gönderme kararı meclise başvuru yapılmaksızın alınmış ve söz konusu süreç bütünüyle Menderes ve ekibi tarafından yönetilmiştir. Hükümetin önde gelen isimleri 18 Temmuz 1950'de Yalova'da bir araya gelmişler ve Kore'ye asker gönderme kararını bu toplantıda almışlardır (Bağcı, 1990: 24). Meclisin önemli ölçüde devre dışı tutulduğu bu karar verme sürecinde muhalefet kararı açıklandıktan sonra öğrenmiş, kararı desteklediğini söylese de, kendilerine konuya ilişkin bir bilgilendirme dahi yapılmaması noktasında hükümeti uzun süre eleştirmiştir.

Demokrat Parti iktidarı boyunca meclisin ve kamuoyunun karar verme süreci dışında tutulduğu bir başka önemli alan ise ABD ile yapılan silah antlaşmaları olmuştur. Örneğin 1959'da NATO kapsamında nükleer başlıklı Jüpiter füzelerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi gündeme geldiğinde hükümet bundan meclisi haberdar edeceğini söylemiş, fakat füzelerin yerleştirilmesine yönelik antlaşma Ekim 1959'da yapıldığında kamuoyunun bundan hiç haberi olmamıştır (Uslu, 2000: 138).

Dışişleri bakanlarına gelince Demokrat Parti'nin ilk dışişleri bakanı olan Fuat Köprülü döneminde, Menderes ve dışişleri bakanlığı bürokratları dış politika yapımı noktasında öne çıkarken, 1957'den sonra bakanlık görevini üstlenen Fatin Rüştü Zorlu dış politikanın belirlenmesinde Köprülü'ye kıyasla etkin bir rol üstlenmiştir. Demokrat Parti hükümeti Köprülü döneminde dışişleri bakanlığı bürokrasisinin görüşlerine önem verse de, gerek kritik kararlarda gerekse Menderes'in yapacağı dış politikaya ilişkin konuşmalarda belirleyici olan Menderes ve etrafındaki isimler olmuştur.

18 Temmuz 1950: Menderes kabinesi, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve askeri yetkililer Yalova'da buluşarak Kore'ye asker gönderme işini konuştu

ZAFER

American Express'de buluşalım, olur mu?

Yalovada dünkü mühim toplantı

BAŞBAKAN VE BAKANLARIN DA BULUNDUĞU

Toplantıya askerî şefler de iştirak ettiler

Başbakan altı saat devam eden toplantıda silâhlı kuvvetlerimizin takviyesi ve tensiki hususunda alınacak yeni tedbirlerin müzakere edildiğini bildirdi.

Yalovadaki toplantının ilk akisleri

Ankara'dan İstanbula göç devam ediyor

26 Temmuz 1958: İncirlik'in NATO amaçları dışı kullanılması CHP'nin tepkisine yol açtı. Meclis gündemine getirme çabası sonuçsuz kaldı.

Milliyet

Halk Gazetesi

PAZAR 27 TEMMUZ 1958

C.H.P. tarafından verilen bir takrirle dün fevkalâde içtimaa çağrılan

Mecliste müzakere açılmadı

Hükûmet adına konuşan Gedik Irak'la münasebetlerimizin devam etmesinin başlıca arzumuz olduğunu bildirdi

Muhalefetin verdiği ve Meclisin toplantısına devamını veya tekrar içtimanı isteyen takririn reddedilmesi büyük gürültülere sebep oldu

27 Temmuz 1950 Kore'ye asker gönderme işi

Muhalefet partileri yardım kararını tasvip ediyorlar

Ancak, bunun şeklini ve kararın alınış tarzını doğru bulmuyorlar

Dışişleri Bakanı ise, Büyük Millet Meclisi tarafından tasvip edilmiş olan Birleşmiş Milletler Anayasası gereğince giriştiğimiz taahhütlerin Hükûmetçe yerine getirilmesi hususunda ayrıca karar almaya lüzum olmadığını söylemektedir

İran Melikesi şehrimize geldi

Muhalefetin itirazı ve Hükûmetin görüşü

Her iki tarafın da mütalaalarında istinat ettikleri, Birleşmiş Milletler Anayasasının 43 üncü maddesini veriyoruz

BELÇİKADA GREVLER

New-York Times, Hükûmetin kararını, "diğer kısa devletlere örnek olacak bir hareket" saymaktadır

Hatta 1950'lerin ortalarına gelindiğinde Köprülü'den boşalan dışişleri bakanlığı koltuğuna vekâleten yabancı dil bilmeyen Ethem Menderes'in atanmasıyla dış politika bütünüyle Adnan Menderes ve dışişleri bürokrasisinin kontrolüne geçmiştir (Yavuzalp, 1998: 39).

Menderes ve dışişleri bürokrasisi arasındaki bu ilişki Zorlu döneminde yerini Zorlu'nun dış politikada inisiyatifi büyük ölçüde ele aldığı bir sürece bırakmıştır. Bakanlıktan önce Türkiye'nin NATO daimi temsilciliği görevinde bulunan Zorlu, bakanlığı döneminde dış politika konularında Menderes'in sağ kolu olmuş hatta Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin dış politikasını bütünüyle yöneten isim olarak öne çıkmıştır (Yetener, 2007: 57). 1959'da Zürih ve Londra konferanslarında Kıbrıs konusunun görüşülmesi, Avrupa Ekonomik Topluluğu ortak pazarına 1959 yılında yapılan üyelik başvurusu ve Menderes döneminin son yıllarında Sovyetler Birliği ile temasa geçilmesi gibi dış politikanın önemli konularında Fatin Rüştü Zorlu kişisel inisiyatifler alarak belirleyici isim olmuştur.

İnönü'nün liderliğindeki muhalefet partisi CHP ve basın Demokrat Parti dış politikası üzerinde sınırlı ölçüde etkili olmuştur. CHP dış politikanın temel eksenine yani ABD ile yakın ilişkilere bir eleştiri getirmezken, daha çok dış politika konularının meclis dışında kalmasına ve Menderes'in yakın çevresi tarafından belirlenmesine itiraz etmiştir. Kore'ye asker gönderme tartışmaları sırasında CHP sözcüsünün ifadeleri bu durumun bir göstergesidir: "Dış politika prensiplerinde partiler arasında bir ayrılık yoktur. Ayrılık metot ve tatbikat üzerindedir" (Mütercimler ve Öke, 2004: 91). Fakat bu ve benzeri eleştiriler 1950'lerin ikinci yarısından itibaren yerini muhalefetin konuşma alanının sınırlandırıldığı bir sürece bırakmıştır. Bu doğrultuda 1954'te Millet Partisi basit bir dernek gibi kapatılırken, 1956'da muhalefetin toplantı

1 Eylül 1955

Kıbrıs konferansında Fatin Rüştü Zorlu, İngiliz ve Yunan Dış İşleri Bakanlarile beraber

Moskovanın ağzile konuşan cemiyet

Solcu fikirlerile tanınmış bazı kimseler tarafından kurulan «Türk Barışseverler Cemiyeti» nin beyannamesi toplattırıldı

Cemiyet, bu defa da Kore'ye yardım kararının iptal edilmesi için Meclise müracaat etti, Başbakan: «Memlekete zararlı olan bu hareketleri mutlaka önliyeceğiz» dedi.

«Türk Barış Severler Cemiyeti» ismi altında kurulan bir teşekkül, bir beyannameye neşrederek; hükümeti sağa sola tevzi etmiştir. Hükümetiyet maskesi altında gizlenmeye çalışılarak kaleme alınan bu beyannamede ezcümle:

«Sivil halka karşı kitle halinde tesiri silâhlarının kullanılacağı bu harbde bütün milletler gibi, Türk milletinin de bu silâhların kaman dışı edilmesini istemesi en âcil bir ihtiyaçtır.» demektedir. Sonra, cemiyetin gayesi de şu şekilde kaleme alınmaktadır:

«Türk halkının bu barış ihtiyacına tercüman olarak şeref ve sağlam bir karşı kurulması için kanunlarımızın çerçevesi içinde gerekli faaliyet ve neşriyatta bulunmak ve bütün demokratik davaya

— Arkası Sa. 3, Sü. 2 de —

Jean - Gabriel Daraguen

Kore'ye yardım kararı ve piyasadaki durum

Hükûmetin kararının piyasada menfî tesirler yarattığı tekzib ediliyor

Mahkeme, Millet Partisinin kapatılmasına karar verdi

Parti mes'ulleri, temyiz yolu açık olmak üzere birer gün hapis cezasına mahkûm edildiler

28 Ocak 1954

Ankara 27 (Telefonla) — Millet Partisi hakkındaki karar Ankara 3 üncü Sulh hâkimi Emin Gebizli'oğlu tarafından bugün tefhim edildi. Parti bütün teşkilâtile birlikte kapatılmış ve yargılanan mesulleri birer gün hapse ve 250 şer kuruş para cezasına mahkûm edilmiştir. Karar Temyiz yolu açık olmak üzere alınmıştır.

Celsenin safahatını bildiriyoruz: Duruşmanın yapıldığı 2 nci Ağırceza salonu daha 13 te kınacaktı dolmuştu. Celse 14 te açıldı. Sanıklardan partinin Genel Başkanı Doktor Mustafa Kentli, Umumî Kâtibi Fuad Arna, idarecilerinden Ahmed Tahtakılıç, Lütfi Bernovalı, Ertuğrul Akça, Mehmed Ali Der-

— Arkası Sa. 3, Sü. 5 te —

BUGÜN 6 SAYFA 15 KURUŞ
Milliyet Halk Gazetesi
SAHİBİ: ALİ NACİ KARACAN
MUHİM İLAN
CUMA 1 HAZİRAN 1956

Basın Kanunu kolaylıkla kanunlaşıyor

YENİ KANUNA GÖRE: bütün gazeteciler lise mezunu olacak. Şeref ve haysiyetlere azami dikkat edilecek. Gıda maddelerinde darlık yaratacak haber yazılmayacak

Muhalefet, tasarı komisyonda görüşülürken salonu terketti

Müvezziler haberleri bağıramıyacak. Tekzipler hakaret olsa bile neşredilecek

Basın suçlularına 3 sene hapis ile 10 bin lira para cezası verilebilecek

GREKO-ROMEN MÜSABAKALARINDA

ve gösteri yapmasını yasaklayan bir kanun da meclisten geçirilmiştir. Yine 1956 yılında çıkarılan bir basın kanunuyla hükümet ve temsilcilerini eleştirmek ve kamuoyu nezdinde hükümetin güvenini sarsacak yayınlar yapmak suç haline getirilmiştir.

Bu sert önlemler 1957 seçimlerinde oylarını artıran CHP'yi daha sert bir muhalefete itmiş ve bu tarihten itibaren Demokrat Parti'nin dış politikası muhalefetin temel eleştiri alanlarından birine dönmüştür. 1958'de Irak'ta yaşanan darbenin ardından CHP, Menderes hükümetini Bağdat Paktını kötü yönetmekle suçlamış, Adana'daki İncirlik üssünün NATO amaçları dışında kullanılmasına ve hükümetin Ortadoğu'daki gelişmeler sırasında sınıra asker sevk etmesine karşı çıkmıştır.

27 Temmuz 1958

45 dakika süren olağanüstü celsede yalnız iktidar konuştu

Muhalefet, kendisine söz hakkı verilmemesini protesto ediyor

500 ü mütecaviz milletvekilinin hazır bulunduğu celsede, Dahiliye Bakanı Namık Gedik, Dış İşleri Bakan vekili olarak dış politika etrafında konuştuktan sonra, muhalefete de söz verilmesi hakkındaki önergeler reddedildi ve toplantı büyük gürültü içinde sona erdi; C.H.P., Hür. P. ve C.M.P. iktidarın tutumunu tenkid eden açıklamalarda bulundular, D. P. ise tutumunun içtüzüğe uygun olduğunu söylüyor

İNÖNÜ, İÇ VE DIŞ işlere dair konuştu

CHP Lideri bütün ittifaklara sâdık kalınacağını ifade etti

İnönü, dünkü basın toplantısında iç ve dış politikaya dair görüşünü açıklarken. (Telefoto Milliyet: Ankara - İstanbul)

İnönü "ihtilâflı konuların Mecliste halli lâzımdır,, dedi

ANKARA, HUSUSİ

CUMHURİYET Halk Partisi lideri İnönü, dünkü basın toplantısında partisinin iç ve dış politika görüşünü açıklamıştır.

Yerli ve yabancı basın mensuplarının bulunduğu toplantıda, İnönü fikirlerini şu 2 noktada toplamıştır:

1 C.H.P. iktidara geçtiği takdirde, NATO ve ittifaklarına sâdık kalacaktır. Farklar ancak tatbikatta olacaktır.

2 İç politikada ihtilâflı meselelerin Mecliste halledilmesi lâzımdır.

İTTİFAKLARA SADIK KALACAĞIZ

İnönü, Hükümetin dış politika üzerindeki tekliflerini şöyle açıklamıştır:

C.H.P. iktidara gelirse, Batı demokratileriyle beraber ittifak halinde kalacak

Devamı 5. 6. 5. 7. de

Suvari sınıfı lağvediliyor

Ordunun motorize hâle gelmesi üzerine süvari subay ve erleri diğer sınıflara naklediliyor

ADRES: Cağaloğlu, Mollatenari sokak No. 1 - İSTANBUL
TELGRAF: MİLLİYET, İstanbul
POSTA KUTUSU: 492, İstanbul
TELEFON: 27 42 10 (Santral)

BU GAZETE BASIN AHLÂK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR.

BUGÜN 8 SAYFA 25 KURUŞ

Milliyet Halk Gazetesi

KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN

PAZAR 17 EYLÜL 1961

EN BÜYÜK YAZARLARIN EN GÜZEL ESERLERİ
ŞAHESER ROMANLAR
★ ŞEYTANIN KURBANLARI S. Maugham
★ SEN BİR MELEKTİN E. Zola
★ SİLÂHLARA VEDA E. Hemingway
★ KAMELYALI KADIN A. Dumas Fils
★ SENİ SEVMEK KADERİM S. Lewis
★ OĞULLAR ve SEVGİLİLER Lawrence
★ NOTRE-DAME'IN KAMBURU Hugo
★ GUHANKÂR RUHLAR D. H. Lawrence
★ CENNET YOLU Steinbeck
★ SABAH YILDIZI Cronin
★ HARP ve SULH Tolstoy
★ DR. JIVAGO B. Pasternak
★ NANA E. Zola
★ DİRİLİŞ Tolstoy
★ AŞK ORDUSU Steinbeck
★ İKLİMLER A. Maurois
GÜVEN YAYINEVİ
İL. 3354 - 4238

ZORLU ve POLATKAN İDAM EDİLDİ

Menderesin sıhhati dün akşam düzeldi

Diğer mahkûmlar Sinop, Kayseri, Adana ve imralı cezaevine sevkedilecek

YÜKSEK Adalet Divânı tarafından verilen hükümlerin infazına başlanmıştır. Sâkit Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile sâkit Maliye Bakanı Hasan Polatkan dün sabaha karşı İmralı'da idam edilmişlerdir.

25 Temmuz 1950: NATO başvurusu 2 kez reddetilen Türkiye, bu sorunu Menderes hükümeti Kore'ye asker gönderme kararı alarak çözmeye çalıştı.

No. 6

YENİ İSTANBUL

Bakanlar Kurulunun dünkü tarihi kararı

Türkiye Koreye asker gönderiyor

Karar Birleşmiş Milletlere bildirildi

4500 mevcutlu Türk savaş birliği Koreye gönderilecek

AMERİKALI SENATÖRÜN MÜHİM BEYANATI

Türk askeri, kabiliyetlidir ve usta ca dövüşür. Türk askerine güveniyoruz

Hükümetin tebliği

Marmarada denizaltı yok!

Temmuz 1950: Kore'ye asker göndermede ikinci motivasyon Sovyet yayılmasının devamı halinde müttefik kazandıran önleyici bir hamle yapmaktı

27 Temmuz 1950

"Zafer" in makalesi

«Başkalarına yardım etmeliyiz ki biz de tehlike anında onlardan yardım bekliyelim»

Ankara 27 (Akşam) — Bugünkü Zafer gazetesinde «Koreye gidecek Türk askerleri, yolunuz açık olsun!» başlıklı ma-

paktı vardır. Bu imza öyle lâf olsun diye atılmamıştır. Birleşmiş Milletler paktı harbin bütün memleketlere verdiği büyük

28 Temmuz 1950

Atlantik paktına girmedikçe kendimizi emniyette sayamayız

Birleşmiş Milletler nezdindeki daimî delegemiz Selim Sarperin beyanatı

Londra 28 (Radyo) — Türkiyenin uçakla Nevyorka gelen Birleşmiş Milletler nezdindeki daimi murahhası Selim Sarper, yaptığı beyanatta demiştir ki:

— Türkiye, kuzey Atlantik paktına veya buna benzer tedafül bir ittifaka girmek talebindedir, Çünkü Türkiye, bu pakta kabul edilmedikçe kendisini emniyette hissedemez.

Selim Sarper, Türkiyenin Birleşmiş Milletler teşkilâtının davetine icabetle Koreye göndermeğe karar verdiği 4500 mevcutlu silâhlı savaş birliğinin en kısa bir zamanda Koreye gideceğini ilâve etmiştir.

Selim Sarper, beyanatına devamla hemen Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie'yi ziyaret edeceğini söylemiştir.

Temsilci, Türkiyenin Güvenlik Konseyi âzalığına seçilmeyi arzu ettiğini kaydetmiş ve bu seçimin Türkiye tarafından kazanılmasının kuvvetle muhtemel bulunduğunu da telmih etmiştir.

Selim Sarper

Muhalef İnönünün

Muhtemel bir tecavü ye nasıl yardım e düşünü

C. H. P. genel başkanı İsmet İnönü, hükümetin Koreye bir savaş birliği göndermek kararı hakkında Hürriyet refikimize şu beyanatta bulunmuştur:

— Muhalefet lideri sıfatile size bu mesele hakkında vereceğim cevap, genel sekreterimiz Kasım Gülek'in bugün gazetelerde intişar eden beyanatından pek farklı olmıyacaktır.

Çünkü, bugün hiç bir dünya meselesi bir harita üzerinde mütalâa edilmemektedir, Günümüzün siyaset adamları artık

Kore Savaşı ve NATO'ya Giriş

Türkiye NATO'ya dâhil olma isteğini dile getirdiğinde İngiltere'nin buna karşı çıkma gerekçelerinden biri "Türkiye gibi Müslüman bir ülkenin özgür devletlerin Hıristiyan demokratik topluluk idealini zayıflatacak" olmasıydı (Tamkoç, 1961: 19). Bu itiraz Türkiye'nin Osmanlı'dan miras aldığı Batı için 'kurucu öteki'lerden biri olma özelliğinin hâlâ güçlü bir şekilde devam ettiğinin bir göstergesiydi ve bu bakış açısı Batı'nın Türkiye'yi ittifaka kabul etmesinin kimlik temelinde değil yararlılık temelinde olacağı anlamına geliyordu. Bunun farkında olan Menderes hükümeti, Kore'de Komünist Kuzey'in kapitalist kampa dâhil olan Güney'i işgal etmesiyle birlikte Sovyetler Birliği ile ABD'nin karşı karşıya gelmesini bu yararlılığın kanıtlanması noktasında bir fırsat olarak görmüştür.

Batı kampına dâhil olma isteğinin yanı sıra Ankara'yı Kore konusunda harekete geçmeye iten bir başka unsur ise 1945'ten itibaren Türkiye'den çeşitli taleplerde bulunan Sovyetler Birliği'nin Kore örneğini başka bölgelerde tekrarlamasının önüne geçmekti. Menderes'e göre Kore örneği yeni ihlallere kapı açabilecek bir öneme sahipti ve bu açıdan Kore'de sessiz kalma, Moskova yönetimine yeşil ışık yakmak anlamına gelecekti (Brown, 2008: 97). Bu düşünce Yalova'da yapılan tartışmalar sırasında dönemin Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'in "bugün bu saldırıya ilgisiz kalırsak yarın Kuzey komşumuz bize saldırdığında kimse yardımımıza koşmaz" ifadelerinde karşılığını bulmuştur (Türkmen, 2012: 75).

Sonuç olarak Batı kampına dâhil olma ve Sovyet tehdidi gibi iki temel nedenden dolayı Birleşmiş Milletler Haziran 1950'de uluslararası bir güç göndererek Kore'de kuzeyden gelen komünist işgali durdurmak yönünde bir karara varınca Menderes hükümeti hemen harekete geçerek 25 Temmuz 1950'de yaklaşık 5 bin kişilik bir askerî birliğin Kore'ye gönderileceğini açıklamıştır.

Kore Savaşı gerek dönemin hükümeti gerekse muhalefet partileri tarafından NATO'ya kabul edilme noktasında kaçırılmayacak bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Millet Partisi Genel Başkanı Hikmet Bayur Türkiye'nin Sovyetler Birliği karşısında güvenliğinin sadece NATO'ya girmeyle sağlanabileceğini belirttikten sonra Kore'de bir fedakârlıkta bulunmanın NATO üyeliğinin temel koşulu olduğunu belirtmiştir.

Benzer bir düşünceden hareket eden Menderes hükümeti de Kore'ye asker gönderildikten sadece iki hafta sonra NATO üyeliği için ikinci kez başvuruda bulunmuştur. Kore Savaşı ve NATO üyeliği arasında kurulan bağlantı o kadar güçlüydü ki, Türkiye'nin ikinci başvurusu reddedildiğinde Hikmet Ba-

CUMA 29 Aralık 1950

İngiliz Dışişleri Bakanının

Bevin, Kore Birliğimizin büyük başarısına İngiliz milletinin hayranlığını ve tebriklerini bildirdi

General Tahsin Yazıcı son savaşları anlattı

General diyor ki: "Komutam altındaki kuvvetler geri çekilmekten hoşlanmıyorlar, korkmuyorlar ve dövüşmek istiyorlar„

Borç para bekleyen memurlar

Müracaatlar son günlerde 20 bin

Ocak 1952: Mısır'da yaşanan gerginliklere müdahale etmek isteyen İngiltere, Süveyş müdahalesinde Türk askeri de bulunsun önerisi yaptı

AKŞAM

"Süveyş'te Türk Askeri de bulunmalıdır„

Dün Amerikan Kongresi huzurunda konuşan Churchill böyle bir teklif yaptı

"Ortaşark'ta tehlike Koreden fazladır„

Türkiyedeki sendikalar

Eisenhower'e bağlanmamız bahsinde Amerika ve İngiltere anlaşılar, fakat...

Halli gereken askerî bir mesele var

Türk heyeti için Lizbon otellerinde yer aynıdı

Hürriyete alışmak

"Türkiyede de valiyi halk sermelidir...

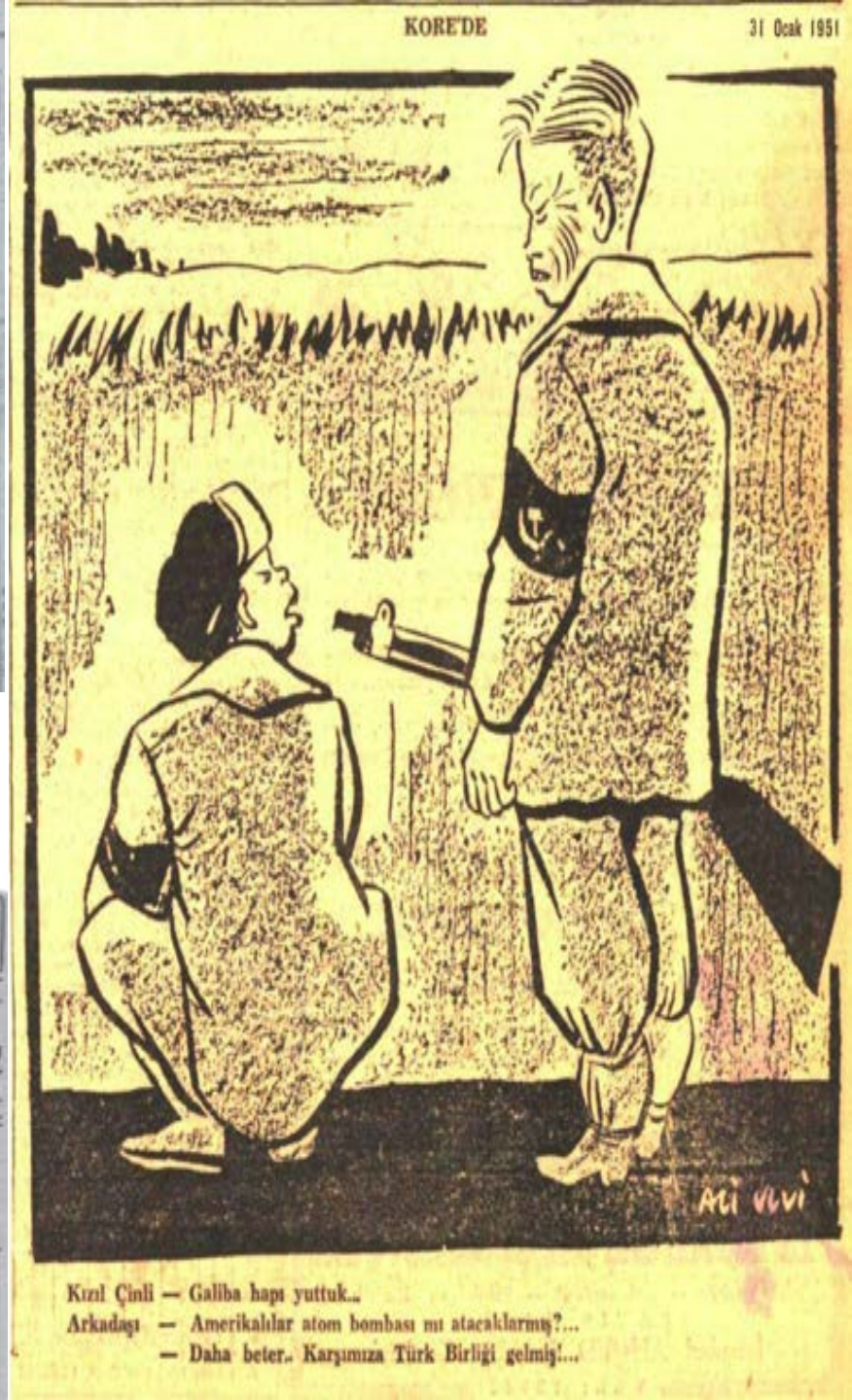

KORE'DE 31 Ocak 1951

Kızıl Çinli — Galiba hapı yuttuk...
Arkadaşı — Amerikalılar atom bombası mı atacaklarmış?...
— Daha beter.. Karşımıza Türk Birliği gelmiş!...

yur Kore'ye gönderilen askerleri geri çekme seçeneğini dahi gündeme getirmiştir (Brown, 2008: 104).

Kore Savaşı sırasında Türkiye'den gelen birliklerin gösterdiği başarı ve 700'ün üzerinde kayıp verilmesi Amerikan kamuoyunda Sovyetler Birliği ile girilen mücadelede Türkiye'nin sadık bir müttefik olacağı düşüncesini güçlendirmiştir. Dolayısıyla, Kore Savaşı Menderes hükümetine istediği olanağı sağlamış ve Türkiye'nin NATO ülkeleri arasında sadık bir müttefik olduğu yönünde Kore'de sağlamlaşan imajı üyeliğine karşı çıkan ülkeleri ikna etmeye yeterli olmuştur. Bunun üzerine Washington yönetimi 15 Mayıs 1951'de Türkiye'nin Yunanistan ile birlikte NATO'ya alınmasını önermiş ve İngiltere'yi bu karara katılması konusunda ikna etmiştir.

Sonunda Türkiye 18 Şubat 1952 tarihinde NATO'ya üye olmuş ve hükümete yakın bir gazete olan *Zafer* NATO'ya kabul edilişi kamuoyuna duyurduğu yazısında Kore Savaşı'nın üyelik sürecindeki rolünü şu ifadelerle yâd etmiştir: "Kore'de dökülen Türk kanları heba olmadı. Türkiye'nin Atlantik Paktı'na kabul edilişi için Ottowa'daki imzacıların mürekkebinde Kore kahramanlarımıza ait kanın onurlu bir payı vardır" (Tamkoç, 1961: 23).

NATO üyeliğinin Türkiye siyasetini kısa ve uzun vadede etkileyen önemli sonuçları olmuştur.

İlk olarak bu üyelik, Türkiye'de Batı yanlısı dış politikanın kurumsal bir çerçeve kazanması anlamına geliyordu. Söz konusu üyelik sadece karşılıklı askerî ilişkileri sağlamlaştırmakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin Amerika ve Avrupa'da siyasi ve diplomatik çevrelere girmesinin de zeminini oluşturmuştur.

NATO üyeliğinin ikinci etkisi, bu kuruluşun Türkiye'nin hızla militarizme kayan yapısını desteklemesi ve hatta yönetmesi olmuştur (Jacoby, 2010: 99). Soğuk Savaş boyunca birçok NATO üyesi devlette olduğu gibi Türkiye'de de Ameri-

1950-1953: Kore savaşı boyunca 15.000 cıvarında Türk askeri görev yaptı, 721'i hayatını kaybetti, 2,111'i yaralandı, 168'i de kayboldu.

Kuni arasındaki cephede geceli | münist Çinlilerin başvurdukları | — Arkası Sa. 4, Sü. 7 de —

KORE MEKTUBLARI:

Türklerin harb edişini görmeğe giden bir Amerikan senatörü

(Harb muhabirimiz Faruk Fenik yazıyor)

Türk Birliğinin Mançuryaya doğru hareketi, birkesteki heyecanı birden alevlendirdi... Gazeteciler yakamızı bırakmıyorlar. Sual yağmurları içindeyiz!

«— Askeriniz soğuğa ve kara dayanabilecek mi?» diyor ve sonra gene kendileri suallerine cevab ve-

— Arkası Sa. 3, Sü. 1 de —

Atlantik Paktı ve Türkiye

Pakta davet protokolu yarın Amerikan Senatosunda tekrar reye konacak

Dünkü görüşmelerde Türkiye ve Yunanistan hakkında sitayişkâr bir lisanla konuşuldu ve bu iki memleketin 500 bin asker sağlıyacağı belirtildi

Eski Amerikan Senatosunda Türkiye ve Yunanistan hakkında hararetli bir konuşma yapan Tom Connally

5 Şubat 1952

Memur Baremi ıslah ediliyor

ÇELİK TELLİ (Metalic)

MICHELIN

Cumhuriyet

27 nci yıl sayı : 9899

KURUCUSU: YUNUS NADİ

Perşembe 21 Şubat 1952

DESOTO. DODGE. PLYMOUTH RADYOLARI

Atlantik Konseyine Dün Fi'len Katıldık

Mecliste 952 bütçesinin müzakeresine başlandı

Maliye Bakanı, iki saat 25 dakika süren bir nutukla yeni bütçeyi Meclise takdim ve müdafaa etti

Muhalefet, bütçeyi enflâsyoncu bir gidişin tesiri altında hazırlandığı şeklinde tavsif etti

Yeni Bütçe

Truman, Bayarı davet etti

Türkiye ve Yunanistanın Pakta iştiraki selâmlandı

F. Köprülü toplantıda bir nutuk söyledi

Dış İşleri Bakanı teşekkürlerini bildirdi ve «Yeni müttefikler aranızda yeralmağa gelmiştir» dedi

Pakta girişimizin akisleri

kan Merkezî Haberalma Teşkilatının (CIA) desteğinde kontrgerilla tarzı yapılar kurulduğu gibi, NATO'dan gelen askerî yardımlar ve yeniden yapılandırma destekleri Türk Silahlı Kuvvetlerini Türkiye'deki iktidar ilişkileri bağlamında ayrıcalıklı bir yere taşımıştır.

NATO'ya dâhil olmanın üçüncü etkisi ise, ülkenin kuruluşundan itibaren izlenen ihtiyatlı tarafsızlık ilkesinin bütünüyle terk edilmesiydi. Soğuk Savaş dönemi boyunca dış politikada farklı arayışlara gidilse de, NATO Türkiye dış politikası bağlamında her zaman öncelikli tercih olmuştur.

Dördüncü olarak, bu tarihe kadar Sovyetlerden gelen tehdit doğrultusunda dış politikasını şekillendiren Türkiye, NATO'ya üye olduktan sonra bölgesinde Sovyet nüfuzunu ABD lehine engellemeyi öncelikli gören bir dış politika izlemeye başlamıştır.

Son olarak, NATO üyeliği Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikasının değişmesine neden olmuştur. O güne kadar izlediği saldırgan politikanın Türkiye'nin NATO üyeliğiyle bir fiyaskoya dönüştüğünü fark eden Sovyetler Birliği, 30 Mayıs 1953'te Türkiye'ye bir nota göndererek Kars ve Ardahan'a ilişkin iddialarından ve boğazların ortak savunulması talebinden vazgeçtiğini açıklamıştır. Sovyetler tarafındaki bu politika değişikliği özellikle 1960'larda başlayan Türkiye-Sovyetler yakınlaşmanın temeli olmuştur.

Atlantik Paktı camiasına eşit haklarla katıldık

Türk heyeti salı günü Lizbona gidecek

Kuzey Atlantik Paktı ile ekli protokollar ve anlaşmağa iltihakımızın tasdikini isteyen kanun tasarısı yarın Büyük Millet Meclisinde görüşülerek tasdik edilecek

Ankara 17 (Akşam) — Amerikanın Türkiye Büyük Elçisi Mr. Max Gibson dün Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü'yü ziyarette, Atlantik Paktı [illegible] ve bunlara hükümetimizin [illegible] ile [illegible] ve [illegible] ve [illegible] ve

Türkiye ve Yunanistanın iltihaklarile Atlantik Paktı camiasının aldığı şekli gösterir harita (Atlantik Paktı devletleri siyah ile boyanmıştır)

ABD ile Yakın İlişkiler

NATO'ya dâhil olduktan sonra Türkiye'nin ABD tarafından Soğuk Savaş dengeleri bağlamında şekillendirildiği hızlı bir yeniden yapılandırma süreci başlamıştır. Bunun ilk örneği NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesinin 25 Ağustos 1952'de imzalanması olmuştur.

Bu sözleşme ABD'nin Türkiye'de askerî üsler ve tesisler kurmasının ve Türkiye topraklarında asker bulundurmasının

Millet Meclisinin Dünkü Tarihî Kararı

Atlantik Paktına iltihakımız muvafık, muhalif bütün milletvekillerinin ittifakile karara bağlandı

Muhalefet, hükûmeti tebrik ederek "bu eser millî politikanın sağladığı millî bir eserdir,, dedi

Bir kısım hatibler bundan sonra cereyan edecek askeri müzakerelerin ehemmiyetine nazarı dikkati celbettiler, Atlantik organizasyonunda iyi temsil edilmemiz icab ettiğini ve bize daha çok yardım yapılması lüzumunu ileri sürdüler

19 Şubat 1952

Daha fazla askerî malzeme istiyoruz

Amerikadaki Heyetimiz bu isteğimizi temin için askerî çevrelerle temasa geçti

14 EKIM 1950

Ankara, 13 (Ankara Ajansı) — Bir hafta önce memle-

7 Ekim 1950 Türkiye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçildi, 1951-1952 yılları arasında bu görevi yürüttü.

D. Parti Hükûmetinin bir dış politika muvaffakiyeti

Türkiye dün 53 oyla güvenlik konseyine seçildi

S. Sarper, bu seçim Türkiye ile Arap memleketleri arasındaki münasebetlere halel getirmiyecek dedi

Flushing Meadows 7 (A.A.) — Lübnan, Güvenlik Konseyindeki müdahil yere seçilmek üzer girişti-ği müzakerededen vazgeçiyor.

Flushing Meadows, 7 (A.A.) — Türkiye Güvenlik Konseyi muvakkat üyeliğine bugün 53 oyla seçilmiştir.

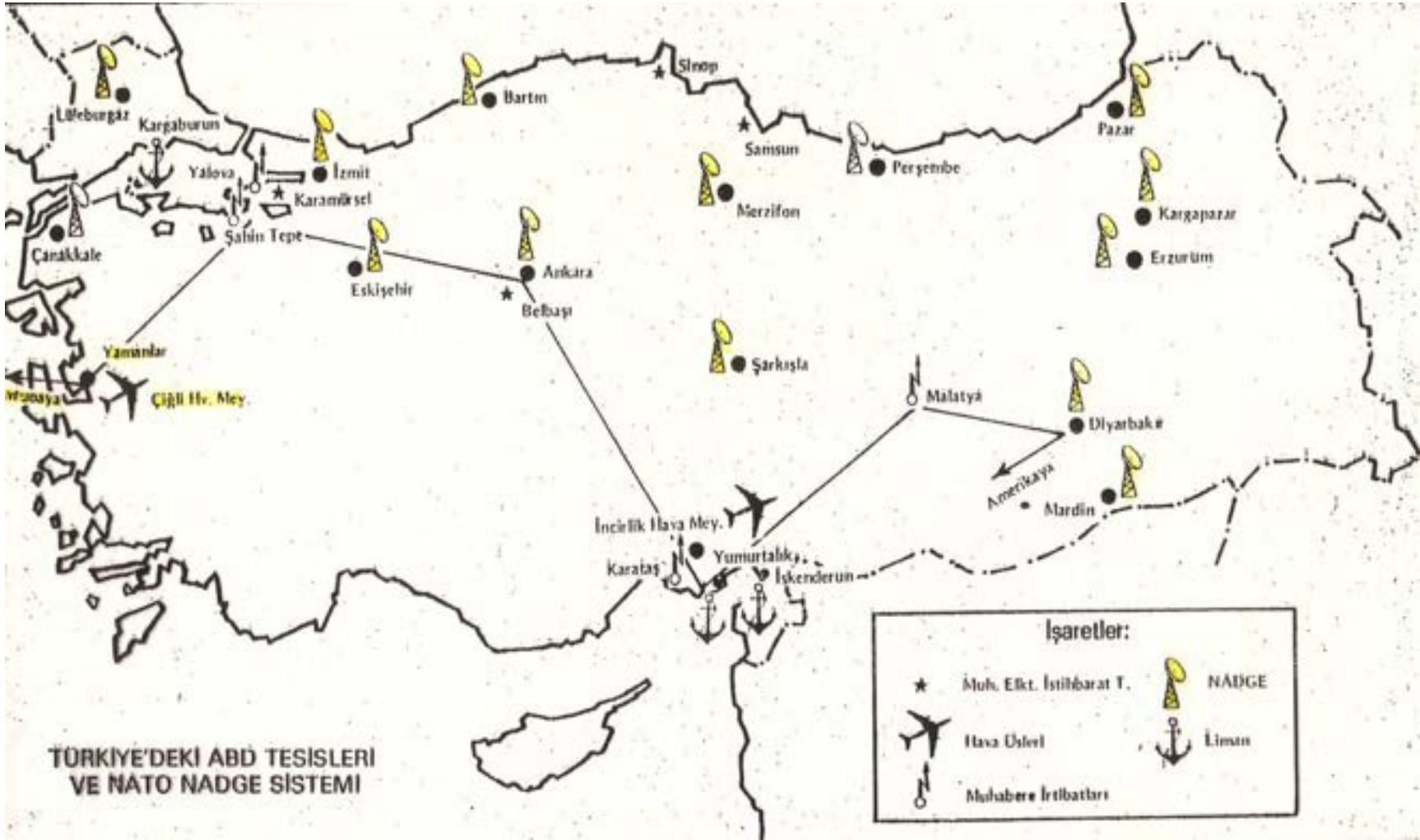

TÜRKİYE'DEKİ ABD TESİSLERİ VE NATO NADGE SİSTEMİ

yasal zemini oluşturması açısından önemliydi. Sözleşmenin diğer bir ayrıntısı da Türkiye topraklarındaki Amerikan varlığının denetimini Türkiye tarafına bırakmamış olmasıydı ve bu nedenle Türkiye'deki Amerikan personeli Türkiye mahkemelerine tabi kılınmamıştı. Bu durum daha sonra birçok probleme yol açacak ve Amerikan askerlerinin karıştığı adli vakalar Türkiye'de anti-Amerikancılığın yükselmesinin en önemli nedenlerinden birisi olacaktır. 23 Haziran 1954 tarihinde ise ABD ile Askerî Tesisler Antlaşması ve Türkiye'deki Amerikan Kuvvetleri'nin Statüsü Antlaşması gibi iki önemli askerî antlaşma daha imzalanmış ve bu anlaşmalar kapsamında Türkiye sınırları içinde doksanın üzerinde Amerikan askerî tesisi kurulmuştur (*TDP*, 2004: 558).

Bu antlaşmalar Türkiye'ye gelen Amerikan askerleri konusunda Türk tarafının bilgilendirilmesini öngörse de, bunların giriş ve çıkışı konusunda izin ya da kontrol durumu söz konusu olmamıştır. Bu antlaşmalardan bir gün sonra yapılan Vergi Muafiyeti Antlaşmasıyla da bu sürecin ekonomik boyutu tamamlanmış ve Amerikalıların Türkiye'deki tesis ve üslere ilişkin yaptığı harcamalara yönelik vergi muafiyeti getirilmiştir.

Bu antlaşmalar kapsamında ilk olarak 14 Ekim 1953'te İzmir Çiğli'de ABD, Türkiye ve Yunanistan'dan gelen havacıların oluşturduğu Altıncı Müttefik Taktik Hava Kuvvetleri üssü kurulmuştur. Fakat bu üs ABD'nin Türkiye'de kurduğu ilk tesis değildi ve daha İkinci Dünya Savaşı sırasında Washington yönetimi Afrika-Ortadoğu-Avrupa güzergâhını kontrol altında tutmak için Türkiye'deki havaalanlarını kullanma hakkı için çaba göstermekteydi (Bölme, 2012: 150). Bu doğrultuda 1943 yılından itibaren Adana'da gizli olarak işletilen haberleşme istasyonları zamanla burada bir askerî üssün kurulması fikrine kadar gitmiş ve Mayıs 1951'de İncirlik'te havaalanı inşaatına başlanmıştır. Daha sonra 1952 ve 1954 yıllarında NATO

29 Haziran 1954

Amerika ile aramızda iki yeni anlaşma

Ankara 28 (Telefonla) — Memleketimizle Birleşik Amerika Devletleri arasında iki mühim anlaşma yapılmıştır. Memleketimiz adına Dış İşleri Bakanı Fuad Köprülünün ve Amerika Birleşik Devletleri hükûmeti adına da Büyük Elçi Avra M. Warren'in imzaladıkları anlaşmalardan biri Kuzey Atlan-

Temmuz 1958: Türk gazeteciler ABD'nin İncirlik üssüne alınmaması üzerine #Milliyet gazetesi "Adana Amerikalıların Değildir!" başlığını attı.

Yakılan evlerin ekseriyeti, sahipleri tarafından terkedildiği halde içinde eşya bulunan binalardır. Türkler, azınlıkta oldukları köylerde evlerini, eşyalarını terkedip kaçmaktadırlar.

Yüzlerce Türk köylerini, evlerini terkedip, arkadaşlarının ekseriyette oldukları kısımlara göçmektedir.

İNGİLİZLER, ASKER SIKINTISINDAN ŞİKÂYETÇİ

Evlerini terkedip başka bölgelere hicret eden Türkler eşyalarını almak üzere geri dönmek istedikleri zaman idari makamlardan muhafız asker talep etmektedirler. Fakat Türk askerinin adaya çıkmasına itirazda bulunan İngiliz hükûmeti Türk köylülerinin asker taleplerini elde fazla asker bulunmadığı bahanesiyle reddetmektedir.

BİR RUM HAPİSTEN ÇIKARILDI

Evvelce Türkler aleyhinde neşriyat yaptığı için adadaki İngiliz mahkemeleri tarafından 6 ay hapis cezasına mahkûm edilen Elefterya gazetesi yazı işleri müdürü Hacı Nikolau, Vali Foot'un bir emriyle hapisten çıkarılmıştır.

KADINLARA BİSİKLET YASAK

Birkaç gün evvel TEMMUZ üzerlik

ADANA Amerikalıların DEĞİLDİR!

BİR NATO müttefikimiz Türkiye'deki bir NATO üssünden faydalanabilir. Buna diyeceğimiz yok. Ama bu müttefik, üssü sadece kendi malı telâkki eder, üssün hakiki sahibine yaban muamelesi yapmaya kalkarsa...

Amerikan hava birliklerinin Adana'ya geldikleri vakit aralarında yabancı

ABD Kongresi'nde Türkiye neden NATO'ya alındı tartışması. Çünkü bir Türk askerinin maliyeti Amerikan askerine nazaran çok ucuz. 1957

COST OF MAINTAINING TURKISH, PAKISTANI, AND UNITED STATES SOLDIERS

Senator WILEY. What does it cost us to maintain a Turkish soldier?

Secretary DULLES. That has been brought out before. I do not remember the figures, but it is a figure which represents only a very small percentage of the cost of a United States soldier.

Senator WILEY. Is the figure $200 a year?

Secretary DULLES. The representative of the Defense Department has just gone out to check. It is about that, yes.

Senator WILEY. Is it true that it costs us over $6,000 a year for every soldier we maintain?

Secretary DULLES. *I think so, yes, sir.*

Senator WILEY. Then as a matter of economy it is good business to get a fighting Turk lined up on our side, is it not?

Secretary DULLES. Yes, sir.

Senator WILEY. What is the cost in Pakistan?

Secretary DULLES. Something generally comparable.

[Deleted.]

13 Eylül 1958

Bayrağımızı yırtan 2 Amerikalı 10 ar ay hapse mahkûm oldular

Kadın hâkim Saime Bulak'ın kararını, göğüslerinde küçük Türk bayrakları iliştirilmiş olan dinleyiciler hararetle alkışladılar, hüküm, tecil edilmedi, dün gece de şehrimizde bir hâdise oldu

İzmir 13 (Telefonla) — Geçen pazar akşamı Cumhuriyet meydanındaki geref direklerine asılı iki Türk bayrağına yırtmaktan iki Amerikalı deniz eri hakkında açılan muhakeme bugün sona ermiş ve sanıklar 10 ar ay hapse mahkûm edilmişlerdir. Bu, Amerikan askerleri hakkında İzmirde verilen ilk mahkûmiyet kararıdır.

Bugünkü duruşma da büyük bir kalabalık tarafından takip edilmiş, erken saatlerden itibaren toplanan kalabalığı Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesine sığdırmanın imkânsızlığı karşısında bugünkü muhakemenin Birinci Ağırceza salonunda yapılması kararlaştırılmıştır. Saat 14.45 te başlayan duruşmada ilk olarak George Lany isimli Amerikalı şahidle sanıkları yakalayan bekçi Mehmed Dönmezin yüzleştirilmeleri yapılmış, bekçi tarhların arasından yavaşça çıkan sanıkları yakaladığı zaman Amerikalı şahidin o civarda olmadığını söyleyerek sanıkların sonradan hâdise yerinde toplananlar tarafından hırpalandıkları iddiasını da reddetmiştir.

Bundan sonra esas hakkında mütalâasını bildiren Savcı, şahidler, deliller ve ehliyetsiz raporu karşısında suçun sabit olduğu neticesine varıldığını kaydetmiş ve sanıkların cezalandırılmalarını talep etmiştir. Mazunların vekili Sacid Görsu ise duruşma safahatı

— Arkası Sa. 5, Sü. 6 da —

kapsamında yapılan anlaşmalar doğrultusunda Libya'daki Ortadoğu Stratejik Hava Komutanlığı İncirlik üssüne nakledilmiştir. Bu nakille birlikte o tarihe kadar 'Türk Üssü' olarak ABD hava kuvvetleri tarafından kullanılan İncirlik, 6 Aralık 1954'ten itibaren önemli ölçüde Amerikalılara devredilmiş ve Türk Hava Kuvvetlerinin bu üssü kullanması son derece sınırlandırılmıştır (Bölme, 2012: 203).

ABD'nin Sovyetler Birliği ile mücadelesinin ana üslerinden birisi olmasının yanı sıra, 1957'den itibaren İncirlik Üssü gerek Moskova'ya gerekse bölge ülkelerine yönelik kullanılan U-2 istihbarat uçaklarının üs ve faaliyet merkezi olarak da kullanılmaya başlanmıştır.

Üçüncü olarak Çiğli ve İncirlik'teki iki merkezi hava üssünün yanı sıra, aynı tarihlerde İskenderun'da ABD'nin kurduğu bir deniz üssü de NATO kapsamına alınmıştır. Aynı şekilde İzmit, Diyarbakır, Manisa, Afyon, Konya, Erzurum, Trabzon ve Ankara başta olmak üzere birçok ilde de üsler, radar ve telsiz tesisleri, lojistik karargâhlar ve Amerikan askerî personelinin kaldığı lojmanlar yapılmıştır.

Böylelikle 1950'lerin ikinci yarısı boyunca toplamda yaklaşık 30 milyon metrekare civarında Türkiye toprağı NATO kapsamında yapılan üs ve tesisler için tahsis edilmiştir (Sander, 1979: 118; Bölme, 2012: 249).

1950'lerin ikinci yarısına gelindiğinde Türkiye'nin NATO kapsamında askerî düzlemde yeniden yapılandırılması büyük ölçüde tamamlanmıştı.

Bu gelişmeyle paralel bir şekilde Türkiye, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasının da merkezinde yer alıyordu. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles, Mayıs 1953'te Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaret sırasında Menderes hükümetine Sovyetler Birliği'ne karşı bir Kuzey İttifakı oluşturulmasını önermiş ve Türkiye de Or-

Sene 34 — No. 11851 — Fiati her yerde 15 kuruştur. PAZAR 13 Ocak 1952 Sahibi: Necmeddin Sadak — Yazı İşlerini fiilen İdare eden: C. Bildik — Akşam Matbaası

Türk ordusuna 175 milyon lira tahsis edildi

Amerikanın, Türkiye emrine amade kıldığı bu yeni tahsisat ile

Türk ordusunun gücü arttırılacak

Ordumuz modern silâhlarla techiz edilecek, askerî kamplar ve yurdun muhtelif bölgelerinde hava meydanları inşa edilecek

Vasington 13 (Radyo) — Dün akşam burada yayınlanan bir habere göre Amerika, Türk ordusunun süratle gücünü arttırmak için yeniden milyonlar tahsis etmiş bulunmaktadır. Marshall yardımı fonundan ayrılan bu tahsisat 175 milyon yedi yüz bin küsur liradır. Para, karşılıklı anlaşmalar gereğince Türkiye emrine âmâde kılınmıştır. 175 milyon lira, Türk ordusunun modern silâhlarla techiz edilmesine, kamplar, hava meydanları inşasına ve diğer askerî teçhizata sarfolunacaktır. Bu yardımın şimdiye kadar Türkiye'ye ayrılan en büyük tahsisat olduğuna işaret edilmektedir.

Amerikaya yeni teklifle bulunan Sovyet Dışişleri Bakanı Vişinski

İranın bir kararı

Londra 13 (Radyo) — İran hükûmeti, İngiliz Kon... İngiltere'ye bildirmiştir. İran hükûmeti, İngiliz Kon... İran iş işlerine müdahalede bulunmakla itham etmektedir.

Sovyet Dışişleri Bakanı Vişinski Amerikaya yeni bir teklifte bulundu

Rusya, atomun yasak edilmesini istiyor

Sovyetlerin yeni teklifinde ecnebi devletlerin Koreyi derhal tahliye etmelerine ve silâhların üçte bir nispetinde azaltılmasına işaret edilmektedir

Londra 13 (Radyo) — Sovyet Dışişleri Bakanı Vişinski, siyâsî konsülünün dün akşamki toplantısında bir nutuk söyleyerek atom silâhlarının yasak edilmesine ait yeni teklifinde bulunmuştur. Vişinski, atom silâhlarının kaldırılması konusunda beynelmilel kontrolün aynı zamanda yürütülüp gerçekleşmesine Rusyanın muvafakat ettiğini söylediklerinden sonra yeni teklifleri hakkında izahat vermiştir. Buna göre, Rusya, ecnebi devletlerin Koreyi derhal tahliye etmelerini ve silâhların üçte bir nispetinde azaltılmasını istemektedir. Amerikan delegeleri, Rusyanın bu teklifleri üzerinde tetkikata girişmekteyiz diyeceklerdir.

Salyangozlu sütler

Başkanlarına göre ABD'nin Türkiye'ye yaptığı #askeri ve #ekonomik yardımlar. En çok 1950'lerde #Eisenhower döneminde yardım yapılmış.

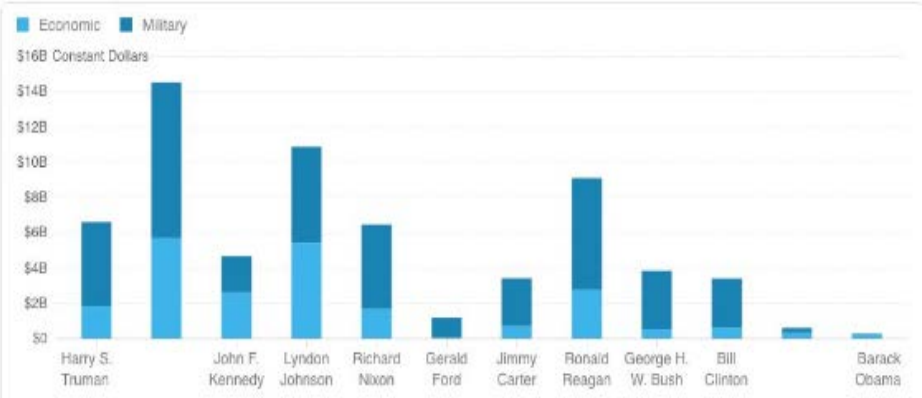

tadoğu'da kurulacak bir askerî ittifakın liderliğini üstlenmeye hazır olduğunu Dulles'e iletmiştir (Bağcı, 1991: 51-52).

Bu doğrultuda Türkiye, Ortadoğu ülkelerini NATO kapsamında oluşturulacak bölgesel bir işbirliğine dâhil etme çalışmalarına başlamış ve bu girişimler sonucunda Bağdat Paktı imzalanmıştır. Fakat bu gibi girişimler Moskova'nın Ortadoğu'daki etkinliğini artırmasını engellemeyince 9 Ocak 1957'de dönemin ABD Başkanı Dwight Eisenhower Ortadoğu'da Sovyet yayılmasını engellemek için bölgedeki müttefiklerine askerî kuvvetlerin kullanılması da dâhil her türlü yardımın yapılacağını açıklamıştır.

Washington'ın bu yeni politikası Türkiye'nin önemini daha da artırmış, Menderes hükümeti de bunu ABD'den daha fazla ekonomik yardım alabilmenin ve bölgedeki etkinliğini artırmanın bir fırsatı olarak görmüştür. Örneğin, 1958'de Irak'ta gerçekleşen Sovyet yanlısı darbe Türkiye'nin önemini ABD nezdinde artırınca Ankara ve Washington arasında 5 Mart 1959'da Güvenlik İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, Ankara hükümetinin talebi doğrultusunda ABD Türkiye'ye silahlı güç kullanımı da dâhil her türlü yardımı sağlamayı kabul etmiştir.

Ekonomi alanında ise ABD ile ilişkiler diğer alanlarda olduğu gibi hükümetin istediği ölçüde sorunsuz gitmemiştir. 1952 yılında Marshall yardımı sona erdiği gibi, Türkiye ekonomisinin temel göstergeleri de olumsuz yönde değişmeye başlamıştı. Örneğin 1950 yılında 60 milyon dolar olan dış ticaret açığı 1951'de 240 milyon dolara, 1952'de de 540 milyon dolara yükseldi. Dış borçlar da 1950'de 2,7 milyar lira iken 1956'da 4 milyar liraya çıktı. Bu ekonomik gelişmeler dış yardıma olan ihtiyacı artırmasına rağmen, ABD'den gelen ekonomik yardım 1953 yılında bir önceki yıla kıyasla 10 milyon dolardan fazla geriledi (U.S. Congress, 1963: 20).

Başvekil, dün Dulles ile üç saat görüştü

Köprülü, Stassen ve McGhee'nin de iştirâk ettiği toplantıda, Orta ve Yakın Doğuyu alâkadar eden bütün meselelerin gözden geçirildiği anlaşılıyor

Siyasi çevreler, Türkiyeye yapılan Amerikan yardımının arttırılması üzerinde ehemmiyetle durulduğunu belirtiyorlar

Ankara, 26 (A.A.) — Orta ve Yakın Doğu memleketlerini ziyaret etmekte olan Amerikan Dışişleri Vekili John Foster Dulles ile Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtı İdaresini Harold Stassen bu sabah saat 10.45 te hususî uçaklarıyle İstanbuldan şehrimize gelmişlerdir.

Birleşik Amerika Dışişleri Vekili ile Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtı İdaresini sıvıl hava alanında Dışişleri Vekili Prof. Fuat Köprülü, Dışişleri Vekâleti Umumî Kâtibi Büyükelçi Cevat Açıkalın, Dışişleri Vekâleti Umumî Kâtipliği İktisadî İşler Müsteşarı Hayrettin Gürk, Protokol Umum Müdürü Tevfik Rüştü Kemalh, Amerikan Büyükelçisi Mr. McGhee, Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtı Türkiye Özel Mümeyyiz Başkanı Doktor. Ankara Valisi Kemal Ay-

27 Mayıs 1953

Siyasî çevrelerin tefsirleri

Ankara, 27 (Hususî) — Amerikanın Harici[illegible] Vekili Foster Dulles ve Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtı İdaresi Stassen'[illegible] yapmaları ziyaretleri [illegible] ehemmiyetle [illegible] ile [illegible] yorumlanmaktadır.

Siyasî Çevre Bugünü, Ankara, Moskova'da [illegible] Türk ve Amerikan Hariciye [illegible]

1951-1959: Menderes döneminde Türkiye'ye yönelik ABD ekonomik yardımlarının yıllara göre dağılımı.

Meanwhile, the foreign debt of Turkey rose, as did its internal debt. The combined foreign and internal debt rose from 2.7 billion Turkish lira in 1950 to almost 4 billion in 1956 to 8 billion in 1959.

Withal, our foreign economic aid mounted steadily:

	Millions		Millions		Millions
1951	$49.8	1954	$78.7	1957	$87.4
1952	69.6	1955	109.3	1958	113.6
1953	58.6	1956	129.3	1959	204.2

Bu soruna bir çözüm bulmak amacıyla 1954 yılında Menderes ve dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ABD'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaretler sonucunda ABD'nin ekonomik yardımlarında kısmi bir düzelme olmuştur. 1954'te 78 milyon dolar olan ekonomik yardım 1955'te 109 milyon dolara, 1956'da da 129 milyon dolara yükselmiştir (U.S. Congress, 1963: 20). Fakat bu yardımlar Menderes hükümetinin karşı karşıya olduğu ekonomik sorunları çözmede yeterli olmayınca ABD'den daha fazla yardım talebinde bulunulmaya başlanmıştır.

Türkiye ekonomik yardım konusundaki bu ısrarlı talepleri Eisenhower'ın yeni Ortadoğu politikasını ilan etmesi ile aynı döneme (Ocak 1957) denk gelmiş, üstelik Irak'ta yaşanan askeri darbe Türkiye'nin önemini artırmıştır. Böylesi bir ortamda ABD, Ağustos 1958'de Uluslararası Para Fonu (IMF) üzerinden Türkiye'ye 359 milyon dolarlık bir kredi sağlamayı kabul etmiştir. Buna ek olarak da Türkiye'nin vadesi gelmiş 256 milyon dolar tutarındaki anapara ve faiz ödemesi de ertelendi. Sonuçta 1959 yılında ABD'nin Türkiye'ye yaptığı ekonomik yardım bir önceki yıla kıyasla yaklaşık iki kat arttı ve 204 milyon dolara yükseldi.

Borçlanma problemlerinin yanı sıra, bu dönemde Türkiye-ABD arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyen bir başka unsur ise sayıları 15 bini bulan Türkiye'deki Amerikan personelinden kaynaklanan sorunlar olmuştur (Bölme, 2012: 236). Yapılan ikili antlaşmalara göre, görev sırasında Türkiye vatandaşlarına karşı suç işleyen Amerikalıların yargılanması Amerikan makamlarına bırakılmıştı. Bu adlî ayrıcalıklardan kaynaklanan sorunlar bir taraftan kamuoyunda Amerikan karşıtlığını tetiklerken, diğer taraftan da Amerikan üslerinin NATO amaçları dışında kullanılması muhalefetin dış politika üzerinden Menderes hükümetini gayri meşrulaştırmasına olanak sağlamıştır.

1958: Ekonominin kötüye gitmesiyle birlikte Türkiye'nin ABD'den yardım talepleri arttı, fakat öne sürülen şartlar Ankara'yı rahatsız etti.

Amerikanın bize yardım siyasetini tenkid ettik

Washington Elçimiz, «Türkiye bir plânı olmadığı için tenkid edildi, Amerikan yardımının da bir plânı yoktu» diyor

Ürgüplü, Avrupa memleketlerinin «kemer sıkma» programlarının Türkiye için bir lüks olduğunu söyledi ve bir Amerikan askeri için yılda 5500 dolar sarfedilirken her Türk askerinin Hükümete her sene 138 dolara mâl olduğunu da ac[illegible]ladı

Hindistana 300 milyon dolar Amerikan yardımı

Bağdat Paktı çalışmalarına bugün başlıyor

1950'lerin sonunda dış borç ve dış ticaret açığı ekonomik krize yol açınca ABD'nin ekonomik yardımlarına ihtiyaç ciddi ölçüde arttı.

Türkiyenin Avrupaya olan borcu: 549 milyon dolar

Dış İşleri Bakanlığı Ticari Anlaşmalar Dairesi Başkanı dün bir açıklama yaptı

Bu yıl 15 milyon, gelecek yıl 20 milyon, 1961 de 25 milyon, 1962 de 30 milyon, 1963 te 35 milyon dolar ödenecek ve kalan borç yedi müsavi taksite bölünerek yıldan yıla tediye olunacak

İtalya kredi

Amerikadan gelecek yardım

11 ERİ ÇIĞNEYEN Amerika'lı yarbay serbest bırakıldı

Kazâ esnasında vazifeli olduğu bildirilen Yarbay Amerikan Askerî Mahkemesince tahliye edildi

ANKARA, HUSUSÎ

Kavaklıderede trafik kazâsında Muhafız Alayına mensup 11 eri yaralamaktan sanık Yarbay Allan Morrison dün sabah Adliyede sorgusunu müteakip serbest bırakılmıştır.

Morrison'un evvelki gece Adli Tıp tarafından yapılan muayenesi sonunda alkol almadığı tesbit edilmiştir.

Amerikalı Yarbay gece trafik kazâsını yaptığı sırada bir vazife dolayısiyle otomobil kullandığını söylemiştir. Savcılık dün Amerikan makamlarına bir tezkere yazarak Yarbay Morrison'un vazife ile bir yere gidip gitmediğini sormuştur.

Amerikan makamları Yarbayın vazife olduğunu bildirmiş ve Allan Morrison'u askeri mahkemeye sevketmişlerdir.

Sanık muhakemesi sonunda kefaletle tahliye edilmiştir.

7 KASIM 1959

Balkan İttifakı, Yugoslavya ve Bağlantısızlar

Menderes'in Türkiye'nin yakın bölgesine ilişkin temel politikası NATO kapsamında oluşturulacak ittifaklar yoluyla Sovyetler Birliği'nin buradaki etkinliğini zayıflatmak ve Türkiye'nin güvenliğini garanti altına almaktı. Menderes'in bu hedefi Atatürk'ün 1930'larda ittifaklar yoluyla Türkiye'nin etrafında bir güvenlik çemberi oluşturmak politikasıyla benzerlik gösterse de, bu kez ittifakların oluşturulmasında ABD'den gelen önerilerin önemli bir etkisi vardı.

Yugoslavya'nın 1948'de Sovyetler Birliği ile arasının açılmasından itibaren bu ülke Balkanlar da Sovyet karşıtı bir ittifak oluşturulması düşüncesinin merkezine yerleşmiş ve NATO'ya dâhil olduktan sonra Ankara hükümeti Yugoslavya'yı Sovyet karşıtı bir ittifaka dâhil etme seçeneğini gündeme getirmeye başlamıştır.

Menderes hükümetine göre, Balkanlarda güvenliği sağlayacak temel unsur Yugoslavya'nın NATO'ya alınması olsa da, gerek Yugoslavya gerekse ABD bu öneriye sıcak bakmamıştır. Bunun üzerine Menderes hükümeti, Yunanistan ve Yugoslavya'nın dâhil olduğu NATO'dan bağımsız yeni bir ittifak konusunu gündeme getirmiş ve dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Ocak 1953'te sırasıyla Belgrad ve Atina'yı ziyaret ederek bu ülkeleri olası bir ittifak oluşumu konusunda ikna etmiştir.

28 Şubat 1953'te imzalanan Balkan Paktı tarafların 'güvenliklerini ilgilendiren sorunları birlikte incelemeyi' öngördüğünden bir ortak savunma antlaşmasıydı. Savunma konularının yanı sıra özellikle Yugoslavya cephesinden gelen ısrarlar nedeniyle Pakt, ekonomi ve kültür gibi alanlara da genişletilmiş ve bu konularda da taraflar arasında işbirliği sağlanmasının temel zemini olmuştur. Fakat pakt temelde savunma amaçlı kurulmuştu ve bu bağlamda 9 Ağustos

Birleşik Amerikanın yeni iktisadî yardımı

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavyaya 78.160.000 dolar tahsis edildi

Washington 5 (A.P.) — Başkan Truman bugün, İngiltere, Fransa, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavyaya ekonomik yardım tahsisatı olarak, müşterek güvenlik askerî tahsisat faslından 478.160.000 dolar ayırdığını kongreye bildirmiştir.

Bu miktardan 300 milyon İngiltereye, 100 milyon da Fransaya gidecek, geriye kalan 78.160.000 dolar Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında paylaşılacaktır.

Başkan Truman Kongreye gönderdiği mektubunda, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavyadan bahisle

— Arkası Sa. 5. 6 Şubat 1952

28 Şubat 1953: Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında Balkan Paktı imzalandı. Pakta göre saldırı durumunda taraflar ortak karar alacaktı

1 Mart 1953 Pazar

Milliyet

Balkan Dostluk Paktı Ankarada imzalandı

Pakt, Birleşmiş Milletler prensiplerine ve sulh ideallerine bağlı üç memleket arasındaki mevcut işbirliği zihniyetinin bir ifadesidir

Hariciye köşkünde saat 11 de yapılan imza törenini müteakip üç Dışişleri Vekili Balkan Paktının taşıdığı manayı belirten birer nutuk irad ettiler

18 Ocak 1953: Fuat Köprülü Yugoslavya'ya gitti. Amaç Yugoslavya'yı Sovyetler'e karşı Batı kampında tutacak bir ittifak oluşturmaktı.

17 Ocak 1953 Cumartesi

Milliyet

Türk - Yunan ve Yugoslav işbirliği

Dışişleri Vekili Köprülü yarın Belgrada gidiyor

Yugoslavyadaki müzakerelerden sonra Köprülü Atinayıda ziyaret edecek

Kabul edilen kanunlar

Nazilerin hükümet darbesi

9 Ağustos 1954: Savunma amaçlı kurulan Bağdat Paktı, imzalanan yeni antlaşma ile askeri bir ittifaka dönüştürüldü ve "Balkan İttifakı" oldu

Cumhuriyet

DOĞUBANK

Balkan askerî ittifakı konferansı sona erdi

Üç Dış Bakanı hazırlananmuahedeler bu sabah toplanarak imza edecekle

Dün de Balkan İtiçari Meclisi hakkında anlaşmaya varıldı. Türk Dış İş Bakanı Köprülü, yarın Yugoslavyadan ayrılıyor, bugün bir tebliğ neşredilecek

r için yeni

İş kanunu tadil edilecek

1954'te taraflar arasında imzalanan yeni bir antlaşmayla askerî ittifaka dönüştürülmüştür.

Yeni antlaşmaya göre, taraflara gelen herhangi bir saldırı tüm taraflara yapılmış bir saldırı sayılacaktı ve askerî güç kullanımı da dâhil saldırıya uğrayan devlete tüm taraflar her türlü yardımı sağlayacaktı. Sonuçta Türkiye'nin isteği doğrultusunda Yugoslavya NATO'ya alınmamıştı ama bu antlaşma sayesinde üç ülke arasında NATO'nun bir benzeri yeni bir ittifakın kurulmasına imkân sağlanmıştır (*TDP*, 2004: 590). Antlaşmanın bir başka hükmü de ülkelerin dışişleri bakanları düzeyinde yılda iki kez toplanması öngörülen bir konseyin kurulmasıydı. Bu konsey ilk toplantısını 2 Mart 1955 yılında Ankara'da yapmış ve toplantının ardından imzalanan bir antlaşmayla taraf devletlerin meclislerinin seçeceği yirmi üyeli bir 'sürekli meclisin' kurulması kabul edilmiştir.

Fakat bu toplantı 1955 yılında yaşanan gelişmeler nedeniyle Balkan İttifakı'nın son toplantısı olmuştur. 1953'te Stalin'in ölmesiyle birlikte Sovyetler Birliği Belgrad'a yönelik politikasını değiştirmiş ve ardından da Haziran 1955'te dönemin Sovyet başbakanı Yugoslavya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret Yugoslavya'nın Balkan İttifakı'na katılma gerekçesini önemli ölçüde ortadan kaldırmış ve bu tarihten sonra Sovyet tehdidinden kurtulan Belgrad yönetimi bağlantısız bir dış politika izlemeye başlamıştır.

Öte yandan 6-7 Eylül 1955'te İstanbul'daki Rumlara yönelik gerçekleştirilen saldırılar Yunanistan'ın tepkisine neden olmuş ve Atina saldırılarda verilen hasarlar telafi edilene kadar Balkan İttifakı kapsamında işbirliğini askıya aldığını açıklamıştır.

Menderes yönetimi İttifak'ı bir arada tutmak için gayret gösterse de, Yugoslavya'nın üçüncü dünya ülkeleriyle yeni bir işbirliğine gitmesi ve Yunanistan ile Türkiye arasında

9 Ağustos 1954: Savunma amaçlı kurulan Bağdat Paktı, imzalanan yeni antlaşma ile askeri bir ittifaka dönüştürüldü ve "Balkan İttifakı" oldu

Cumhuriyet

DOĞUBANK

Balkan askerî ittifakı konferansı sona erdi

Üç Dış Bakanı hazırlananmuahedeleri bu sabah toplanarak imza edecekler

İş kanunu tadil

2 Mart 1955: Balkan İttifakı dışişleri bakanları ilk toplantılarını Ankara'da yaptı ve 20 üyeli sürekli meclisin kurulması kararı aldılar

Balkan Paktı toplantısı dün akşam sona erdi

Başvekilin de iştirak ettiği son toplantı üç saat sürdü ve bir müşterek tebliğ neşredildi

İstişare Meclisi talimatnamesi merasimle imzalandı, tebliğde müdafaa vasitalarının takviyesine matuf gayretlere devam edilmesi lüzumu da belirtildi

Balkan Birliği

Orta Doğuda gerginlik

Atom

3 Haziran 1955: Yugoslavya Sovyetler Birliği ile sorunlarını çözdü ve Balkan İttifakı Yugoslavya için anlamını kaybetti.

Sovyet - Yugoslav resmî tebliği dün yayınlandı

Yugoslavya'nın Komünformdan uzaklaştırılmasına sebep olan Molotov'un yakında istifa edeceği tahmin ediliyor

BAŞMAKALE

NURİ SAİD PAŞA

Fatin Rüştü Zorlu

Kıbrıs sorununun yaşanmaya başlaması Balkan İttifakının üç ülkesi arasındaki ilişkileri yeniden restore etme imkânını ortadan kaldırmıştır. 1958'de Menderes hükümeti ittifakın taraflarına Balkan İttifakını yeniden canlandırmak için önerilerde bulunmuşsa da, Yunanistan ve Yugoslavya dışişleri bakanlarının olumsuz cevap vermeleri üzerine ittifak antlaşmaları zımnen feshedilmiştir (*TDP*, 2004: 591-592).

Yugoslavya'nın Balkan İttifakından ayrılmasının en önemli nedenlerinden birisi, üçüncü dünya ülkelerinde ortaya çıkan ve Soğuk Savaş kamplaşmasında yer almamayı öngören Bağlantısızlar Hareketi olmuştur. Sömürge sonrası devletlerin bu üçüncü dünyacı tavrı sadece Yugoslavya'yı Balkan İttifakının dışına çekmemiş, aynı zamanda Türkiye'nin NATO ile beraber Ortadoğu ve Güney Asya'da oluşturmaya çalıştığı ittifakları da tehlikeye sokmuştur.

Üçüncü dünya ülkelerinin Soğuk Savaş'ın iki kampına da katılmaksızın üçüncü bir bloğu yani Bağlantısızlar Hareketini oluşturmak amacıyla Nisan 1955'te Bandung Konferansı ile bir araya gelmesi, Ortadoğu bölgesinde Sovyet karşıtı ittifak oluşturma çabasındaki Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Bu toplantıya Türkiye'yi temsilen katılan Fatin Rüştü Zorlu, konuşmasında NATO'yu ve Batı bloğunu savunmuş, ardından da tarafsız kalma politikasının bu ülkeleri Sovyet kampına sürükleyeceğini ileri sürmüştür. Zorlu daha sonra mecliste yaptığı bir konuşmada konferansa Batılı müttefiklerin ısrarıyla katıldığını ve bu bağlamda konferans sırasında Batı'nın sözcülüğünü üstlendiğini açıklamıştır (*OTDP*, 1996: 276).

Türkiye'nin üçüncü dünyacı bağımsızlık hareketlerine yönelik mesafeli politikası sömürgecisi Fransa'ya karşı Cezayir'in başlattığı bağımsızlık savaşı sırasında da kendini göstermiştir. 1955'te sömürgeci geçmişe sahip Asya ve Afrika ülkeleri konuyu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun gündemine getirdiğinde konunun gündeme alınmaması yönünde

29 Eylül 1955: Adnan Menderes, Yunan Başbakan Papagos'a İstanbul'daki 6-7 Eylül olaylarını kınayan (takbih) bir mektup gönderdi.

AKŞAM

Adnan Menderes Mareşal Papagos'a bir dostluk mesajı gönderdi

Menderes 6 eylül hâdiselerinden dolayı duyduğumuz teessürü belirtti

Yıllardanberi devam eden Türk-Yunan dostluğunun hiçbir suretle zedelenmemesini istiyoruz

Türk Migros

18-24 Nisan 1955: Bandung'da Bağlantısız ülkeler bir araya geldi. Türkiye NATOnun öneminden bahsedince, 3. Dünya ülkelerinin tepkisini çekti

Nehru, Türkiyeye ve NATO'ya hücum etti

Hind Başbakanı, anlaşılmaz bir mantık ile Atlantik Paktının sömürgeciliğin hâmisi olduğunu iddia etti

Türk-Irak Paktı ve Pakistan

Kızıl papaz Makarios tehdidler savuruyor

Kauçuk sahtekârlığı yapan

Belgrad ile Atina bizsiz Balkan Paktı yapacaklar

Yunanistan ile Yugoslavya arasında bu hususta Belgradda anlaşma olduğu haber veriliyor

Irak, petrolunu bizden geçirmeyi düşünmüyor!

Irak İktisad Bakanı, Petrolun gene Suriyeden akmasını

Londra 12 (R.) — Times gazetesinin Atina muhabirine göre, Belgradda Yunanistanla Yugoslavya arasında bir anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmaya göre, icab ettiği takdirde Yunanistanla Yugoslavya Balkan paktını ikili olarak devam ettireceklerdir. Balkan paktının üçüncü azası olan Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs meselesi dolayısile ihtilâf mevcuddur. Bu mesele halledilmeden de Balkan paktının canlandırılabileceğini düşünmenin faydasız olacağı ilâve ediliyor.

Times gazetesine göre, Karamanlis Atinaya dönüşünde, Belgrad görüşmelerinin Yunanistan için çok faydalı olduğunu da [illegible]

Yunan basını, Balkan paktının böyle bir hale gelmesinin mes'uliyetini Türkiyeye yüklemeğe [illegible]

12 Aralık 1956

25 Şubat 1956: Yaklaşık bir yıl sonra Türkiye, #Bandung'a ABD ve Batılı müttefiklerinin zoruyla gidip, NATO övgüsü yaptığını açıkladı.

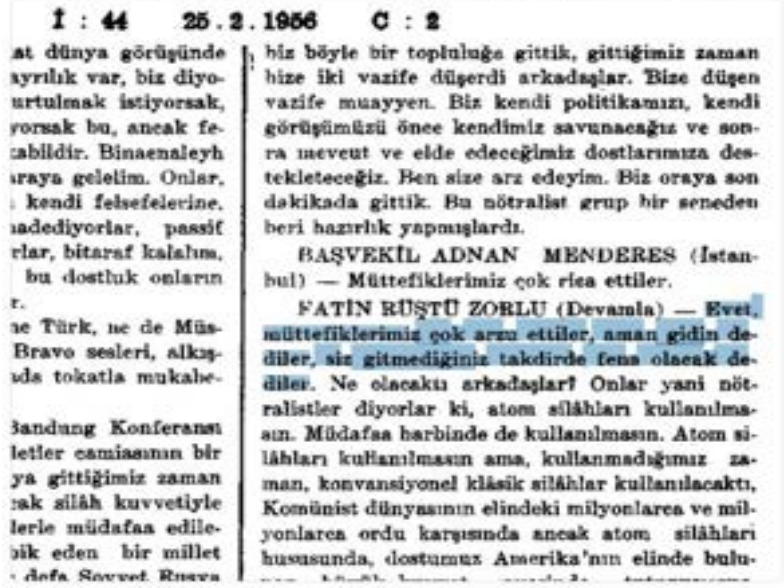
İ : 44 25 . 2 . 1956 C : 2

at dünya görüşünde ayrılık var, biz diyo- urtulmak istiyorsak, yorsak bu, ancak fe- cabildir. Binaenaleyh araya gelelim. Onlar, kendi felsefelerine. nadediyorlar, passif rlar, bitaraf kalalım, bu dostluk onların r. ne Türk, ne de Müs- Bravo sesleri, alkış- nda tokatla mukabe-

Bandung Konferansı letler camiasının bir ya gittiğimiz zaman rak silâh kuvvetiyle lerle müdafaa edile- bik eden bir millet defa Sovyet Rusya

biz böyle bir topluluğa gittik, gittiğimiz zaman bize iki vazife düşerdi arkadaşlar. Bize düşen vazife muayyen. Biz kendi politikamızı, kendi görüşümüzü önce kendimiz savunacağız ve sonra mevcut ve elde edeceğimiz dostlarımıza destekleteceğiz. Ben size arz edeyim. Biz oraya son dakikada gittik. Bu nötralist grup bir seneden beri hazırlık yapmışlardı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Müttefiklerimiz çok rica ettiler.

FATİN RÜŞTÜ ZORLU (Devamla) — Evet, müttefiklerimiz çok arzu ettiler, aman gidin dediler, siz gitmediğiniz takdirde fena olacak dediler. Ne olacaktı arkadaşlar? Onlar yani nötralistler diyorlar ki, atom silâhları kullanılmasın. Müdafaa harbinde de kullanılmasın. Atom silâhları kullanılmasın ama, kullanmadığımız zaman, konvansiyonel klâsik silâhlar kullanılacaktı, Komünist dünyasının elindeki milyonlarca ve milyonlarca ordu karşısında ancak atom silâhları hususunda, dostumuz Amerika'nın elinde bulu-

oy kullanan Ankara, daha sonra mesele BM gündemine kendi kaderini tayin etme kapsamında tekrar gelince NATO müttefiki olan Fransa'yı karşısına almamış ve çekimser kalmayı tercih etmiştir (Ersoy, 2012). Diplomatik düzlemdeki bu politikasına rağmen, Menderes hükümeti 1957 ve 1958 yıllarında Cezayir'deki bağımsızlık hareketine el altından silah yardımı yapmıştır (Kösebalaban, 2011: 81).

1957 ve Aralık 1958: Türkiye #Cezayir'in Fransa'dan bağımsızlığı için yapılan Birleşmiş Milletler oylamalarında tarafsız kaldı.

Cezayir dâvasında müstenkif kaldık

«Cezayir halkının istiklâl hakkını tanıyan» Asya - Afrika Bloku karar sureti, Siyasî Komisyonda kabul edildi ise de, Genel Kurulda ekseriyet toplıyamadı

Birleşmiş Milletler (New-York) 14 (a.a.) — Dün gece Siyasî Komisyonda Cezayir meselesinin müzakeresine devam olunmuş ve Afrika - Asya grupunun sunduğu karar sureti ile buna tâdil vaz'eden Haiti geçmiş ve Afrika-Asya karar sureti 34 lehte 19 aleyhte rey almıştır. 28 delege müstenkif kalmıştır. Gereken üçte iki çoğunluk temin edilemediği için bu karar sureti reddolunmuştur.

20 12 1958: Paris'teki NATO toplantısı sırasında Fransa Başbakanı Félix Gaillard, BM'deki Cezayir tutumu nedeniyle Menderes'e teşekkür etti.

Baştarafı Birincide

PARİS'TEKİ TEMASLAR

PARİS, Hususî Muhabirimiz ERGUN GÖKSAN bildiriyor. Başvekil Adnan Menderes dün sabah saat 10.45 de Fransa Başvekili Felix Gaillard ile 38 dakika süren bir görüşme yapmıştır. Görüşme sırasında Gaillard, Cezayir meselesinin müzakeresi esnasında Türkiye'nin tutumu dolayısiyle Menderes'e teşekkür etmiştir. Menderes de Gaillard'a, Kıbrıs meselesinde gösterdikleri alâka dolayısiyle mukabil teşekkürlerini bildirmiştir.

Görüşmelerde, NATO konferansının esaslarından başka, Fransa'nın Türkiye'de ilgilendiği ekonomik konular, ve bilhassa Boğaziçi köprüsü ele alınmıştır.

TÜRKİYE'YE FÜZELER

İngiltere Avam Kamarası dün, 251'e karşı 289 reyle, İngiltere'de güdümlü

kan yakında, Kong pılacak yardımlar dafaa masraflarını edecektir.

SURİYE'NİN Şİ

Suriye, mevzuu notayı NATO dev de, hükûmetimize bir müracaatta bu Hükûmeti, bu nota NATO devletlerine

VALİNİN KOM GÖRÜŞMESİ

Kıbrıs valisi Sir masol'a gitmiş, bilhassa komünist leriyle görüşmeler

NARENCİ

Kasım 1957: Menderes hükümeti BM'de Fransa'nın yanında yer alırken aynı zamanda Cezayir'deki bağımsızlık hareketine silah yardımı yapmış

Representative Successful Shipments for the ALN

Date	Vessel	Registry	Loading Port	Discharge Port	Cargo/Remarks
Nov 1957	Ardahan	Turkish	Turkey	Tripoli	arms and ammunition
Apr 1959	Ottobane	unknown	PRC	Tunis and Casablanca	192 tons green tea; 37,500 prs shoes; 41 tons kakhi cloth
May 1959	Vigrafjord	Norwegian	PRC	Casablanca	1,000 tons rice
May 1959	Rikskou	unknown	PRC	Casablanca	2,000 tons wheat; 55 tons blankets; 10 cases wine
May 1959	Omalgora	unknown	Saudi Arabia	Tripoli	30 tons explosives; 220 tons inf munitions; 17 vehicles
Sep 1959	Tacito	Italian	Trieste	Tunis	6,651 raincoats
Sep 1959	Vittoria	Italian	Trieste	Tunis	8,246 raincoats
Sep 1959	Minima	Italian	Trieste	Tunis	7,000 wirecutters; 1,200 belts; 2,300 prs pants; 510 meters cloth; 6,000 razors; 5,040 prs shorts; 1,200 plastic glasses; 5,000 mesakits

Şubat 1985: Turgut Özal, Menderes hükümeti döneminde Cezayir bağımsızlığı oylamasında tarafsız kalındığı için Cezayir'den özür diledi

05.02.1985, Milliyet, Sayfa 7

Bumedyen Havaalanı'nda İki ülke arasında yeniden dostluk ve kardeşlik dönemini başlatmak gayesiyle Cezayir'e resmî bir ziyarette bulunan Başbakan Turgut Özal, Hayri Bumedyen Havaalanı'nda Cezayir Başbakanı Abdülhamid Brahimi tarafından uçağın kapısında karşılandı. İki başbakan, törenkıtasını denetledikten sonra, Şeref Salonu'nda bir süre görüştüler.

●Başbakan, Cezayir'de özür diledi

Özal: "İlişkilerimizin canlanmasına çalışacağım"

• Bülent ZARİF — CEZAYİR ● "1958'teki hatamızı kabul etmek Faziletti"

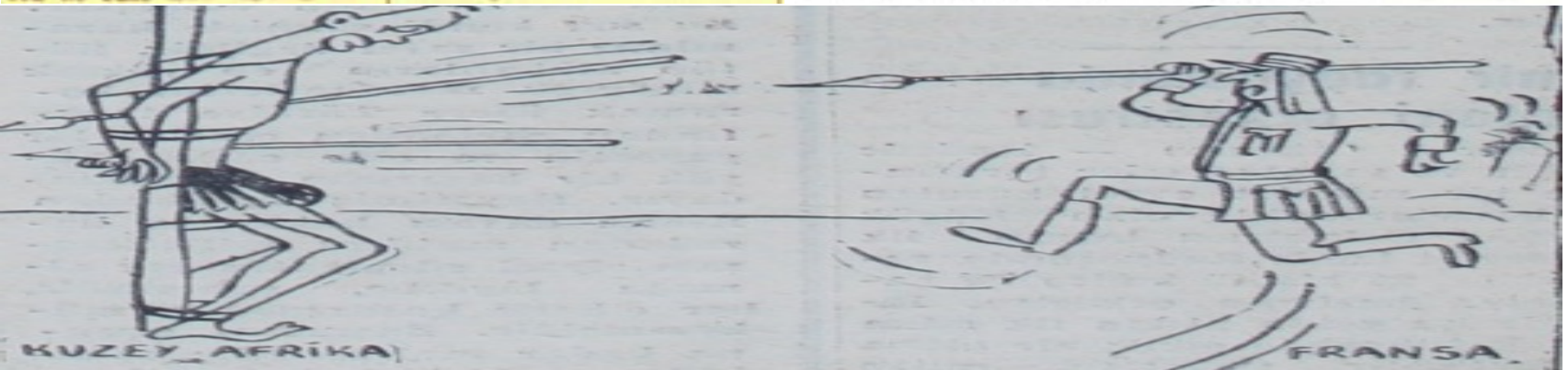

Batı Ekseninde Ortadoğu Politikası

NATO'ya dâhil olduktan sonra Türkiye, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni ittifaklar yoluyla kuşatma politikasının en önemli ayaklarından birisi haline gelmiştir. ABD'den gelen telkinlerin yanı sıra, dönemin Dışişleri Bakanı Köprülü'nün açık bir şekilde dile getirdiği üzere bölgede aktif bir politika izlenmezse Rusların 'birbiri ardına bu zayıf ülkeleri ellerine geçireceği' düşüncesi Demokrat Parti'nin Ortadoğu'ya yönelik izlediği aktif politikanın arkasındaki temel motivasyon olmuştur (Bağcı, 1990: 47).

Bu konuda ilk girişim Ekim 1951'de İngiltere tarafından ortaya atılan ve Ortadoğu Savunma Örgütü kapsamında Mısır başta olmak üzere Ortadoğu devletlerinin Türkiye'nin önderliğinde bir araya getirilmesini öngören proje üzerinden yapılmıştır. Süveyş Kanalı üzerindeki İngiliz hâkimiyetinden ve topraklarındaki İngiliz işgal kuvvetlerinden rahatsız olan Mısır'ın öneriyi kabul etmemesiyle proje rafa kaldırılmıştır. Fakat projenin gündemde olduğu süre boyunca Ankara'nın bölge ülkelerini ikna çabaları Mısır başta olmak üzere Arap dünyasının gözünde Türkiye'nin imajını sarsmış ve bu ülkeler Ankara'yı Batı dünyasının 'maşası' olmakla suçlamışlardır. Gerginleşen ilişkiler Mısır'ın 4 Ocak 1954'te Türkiye büyükelçisini sınır dışı etmesiyle en dip seviyesine kadar gerilemiştir.

Mısırın şaşılacak hareketi: Elçimizi hudud dışı ediyor

Kahire hükümeti, Büyük Elçimize memleketi terketmesi için yirmi dört saat mühlet verdi 3 Ocak 1954

Kısır hükümetinin dün yaptığı toplantıda ittihaz olunan bu diplomatik nizam ve an'aneye külliyen muhalif karara üç sebeb gösteriliyor

Bugün değilse yarın

Türkiye ve Irak

Irak Meclisinde aleyhimizde verilen

ALIDAYI — Rus, Mısırı kandırmakla meşgul.. Fakat Orta Şarkta sulh ebedi kalacaktır...

2 Nisan 1954: Türkiye NATO ekseninde Sovyet karşıtı bir Ortadoğu ittifakı için ilk adım olarak #Pakistan ila savunma antlaşması imzaladı.

Türk-Pakistan dostluk Paktı dün imzalandı

Karşılıklı işbirliği esasına dayanan andlaşma diğer memleketlerin aynı şart arla iştirakine açık bulunuyor

Karaşi, 2 (A.A.) — Türk — Pakistan anlaşması bu sabah Karaşide Dışişleri Vekâletin de imzalanmıştır. Anlaşmayı Türkiye namına Türkiye Büyük Elçisi Salâhattin Refet Anbel, Pakistan namına da Dışişleri Vekili Sir Zafirullah Han imzalamışlardır. Türkiye Büyük Elçisine Büyük Elçilik erkânı refakat etmekteydi.

Sir Zafirullah Hanın yanında ise Dışişleri Vekâleti umum

(Devamı Sa: 7 Sü: 1 de)

12 Ocak 1955: Menderes hükümeti NATO destekli ittifaka katılma noktasında Irak'ı ikna etti ve Türk-Irak deklarasyonu yayımlandı.

Türkiye İle Irak Arasında Anlaşma

İki memleket tecavüzlere müştereken karşı konulmasında mutabakata vardılar

Bağdadda dün gece neşredilen tebliğ

Andlaşmanın imzalanması işi en kısa zamanda tamamlanacak başka devletlerin de iştiraki için gayretler sarfedilecek

Altın Mikyaslı

Zava seyrüseferler kanunu

Adnan Menderesin Irak Parlâmentosundaki nutku

Bunun üzerine Ankara'nın daha iyi ilişkilere sahip olduğu Pakistan ve İran üzerine temellenen bir başka Sovyet karşıtı ittifak fikri ortaya atılmıştır. Bu doğrultuda atılan ilk adım ise 2 Nisan 1954'te Türkiye ve Pakistan arasında imzalanan karşılıklı savunma ve işbirliği antlaşması olmuştur. İkinci adım olarak Ankara, Irak, Suriye, Lübnan ve Mısır'ı olası bir güvenlik paktına dâhil etmek için ikna etmeye çalışmış, fakat sadece Irak hükümetini ikna edebilmiştir.

Menderes hükümetinin ikna çabaları sonucunda 12 Ocak 1955'te yayımlanan Türk-Irak Deklarasyonu kısa süre sonra 24 Şubat 1955'te karşılıklı işbirliği antlaşması olarak imzalanmıştır. Temel amacı tarafların güvenlik ve savunmaları için işbirliği sağlamak olan bu antlaşma başka ülkelere de açıktı ve 23 Eylülde Pakistan'ın, 3 Kasımda da İran'ın bu anlaşmaya dâhil olmalarıyla birlikte Bağdat Paktı kurulmuştur.

Bağdat Paktının kurulmasının ardından Ankara, paktın kuruluşundan önce izlediği ve diğer Arap ülkelerini de Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanından çıkarma politikasına kaldığı yerden devam etmiş ve bu doğrultuda ilk olarak Ürdün'ü pakta katılma noktasında ikna etmeye çalışmıştır. Fakat Mısır'da iktidara gelen Cemal Abdul Nasır'ın izlediği Arap milliyetçiliği üzerine temellenen bölge politikası diğer Arap ülkelerini iktidardaki Batı yanlısı rejimlere rağmen Bağdat Paktı konusunda mesafeli olmaya zorlamıştır. Batılı ülkeler karşısında bağımsız bir politika izlemek vaadiyle iktidara gelen ve Sovyetler ile yakınlaşan Nasır yönetimindeki Mısır, Bağdat Paktından en fazla rahatsız olan bölge ülkesiydi. Bu doğrultuda Nasır yönetimi Suriye'yi yanına çektiği gibi Ürdün ve diğer Arap ülkeleri üzerinde de etkili olmuş ve bu nedenle Bağdat Paktı bekleneni vermediği gibi kısa süre içinde bölgede karşı bir pakt ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, Bağdat Paktı ve Türkiye'nin diğer Arap ülkelerini de pakta dâhil etme temelinde gösterdiği çabalar ters bir etkiye neden

21 Ocak 1955: Türkiye'nin Ortadoğu ittifakına Mısır'ı davet etti. Fakat Irak ile yapılan antlaşmaya karşı olan Mısır teklifi kabul etmedi.

Adnan Menderesin Bağdat görüşmeleri hakkında mühim beyanatı

Mısırın Türk-Irak Paktına iştirakini arzu ediyoruz

Başvekil, Orta Doğunun savunması mevzuunda Irakla, Bağdatta varılan anlaşmadan Mısır'ın teessür duymasına üzüldüğünü bilhassa belirtti

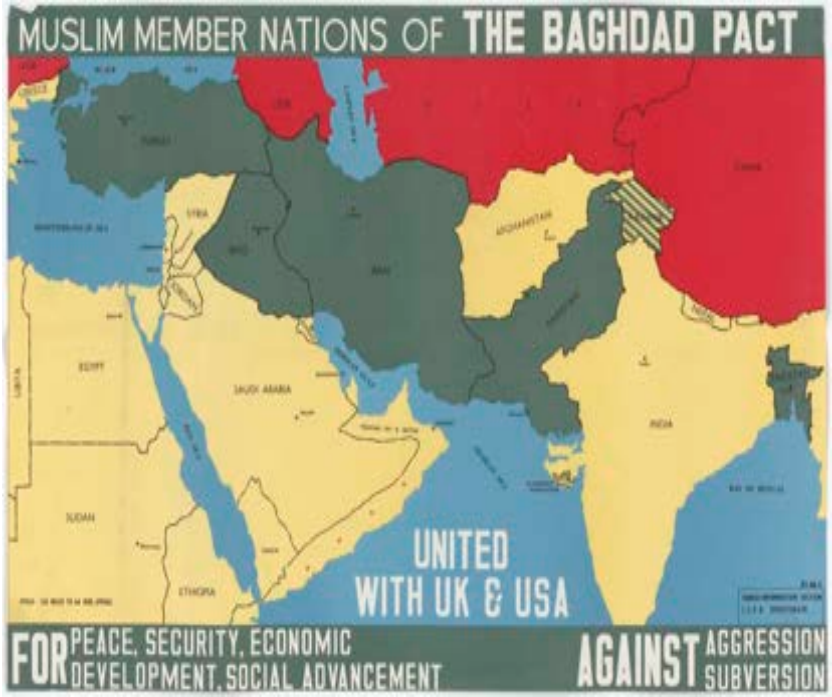

olmuş ve Sovyetler Birliği'ni Ortadoğu'dan uzak tutmak amacıyla oluşturulan pakt, Moskova'nın bölgeye girişini kolaylaştıran temel unsura dönüşmüştür. Üstelik Ankara'nın Arap ülkelerini Bağdat Paktına dâhil etme çabaları Türkiye'nin Ortadoğu'daki 'Batı'nın gözü kapalı müttefiki' şeklindeki imajını daha da güçlendirmiştir (*TDP*, 2004: 627).

Arap ülkeleri arasında Türkiye'nin Batı'nın Ortadoğu'daki gözü kapalı müttefiki olduğu yönündeki imajı ilk olarak 1956'da patlak veren Süveyş Krizinde test edilmiştir. 1956'da Nasır, Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayan Süveyş Kanalını millileştireceğini açıklayınca İngiltere ve Fransa'nın tepkisini çekmiş ve bu ülkeler İsrail ile birlikte Mısır'a savaş ilan etmişlerdir. Savaşa kadar Batılı devletlerle birlikte hareket eden Türkiye, savaştan sonra İngiltere ve Fransa'nın tavrının hukuksuz olduğunu belirtmesine rağmen gelişmelerin temel sorumlusu olarak Nasır'ı suçlamıştır (*TDP*, 2004: 628-629). Bu olay Arap ülkeleri arasında Türkiye'nin imajını daha da olumsuz etkilemiş ve Türkiye'nin genelde Batı'nın özelde ise Amerika'nın bölgedeki çıkarlarını savunan ülke olduğu yönündeki algılamayı sağlamlaştırmıştır.

Arap ülkelerinin bu algısı Menderes hükümetinin politikasını değiştirmemiş ve Suriye yönetimi içerideki rejimi değiştirmeye çalışmakla suçladığı ABD elçilik görevlilerini 1957'de sınır dışı edince Türkiye bir kez daha ABD'nin bölgedeki çıkarlarını korumaya soyunmuştur. Gelişmeler üzerine Ankara yönetimi Suriye sınırına çok sayıda asker yığmış ve Sovyetler Birliği de Suriye'yi desteklemek için Türkiye'ye bir nota göndererek Ankara'yı bir saldırıya girişmesi durumunda başına büyük felaket getireceği konusunda uyarmıştır. Sonunda gerilim BM Genel Kurulu'nun tarafların sorunu görüşerek halletmesi yönündeki kararı ile son bulmuştur.

14 Temmuz 1958'de beklenmeyen bir gelişme olmuş ve Irak'ta gerçekleşen bir darbe sonrasında ABD yanlısı rejim

15-17 Ocak 1955: Menderes'in Batı yanlısı bir ittifak için Suriye ve Lübnan'ı ikna etme çabaları sonuç vermedi.

Menderes dün Şam ve Beyrut'a gitti

Suriyede Menderesin 4 saat devam eden ziyaret ve müzakereleri esnasında hiç bir müessif hadise vuku bulmadı

BAŞMAKALE
ŞIMŞIR

13 Ağustos 1957: Suriye'de 3 Amerikalı personel sınır dışı edildi. Türkiye bu gelişmeyi komünizmin Suriye'de arta nüfuzu olarak yorumladı.

Suriyede durum ciddî safhada!

19 Ağustos 1957

9 yüksek rütbeli subay ordudan çıkarıldı, bir çok subay Lübnana sığındı, 100 kadar ordu mensubu da tevkif edildi

Rus ticaret heyeti bugün geliyor

22 Ağustos 1957: Başbakan Adnan Menderes ABD büyükelçisi ile Suriye'deki gelişmeler ekseninde bir araya geldi.

Başbakan Amerikan Büyükelçisile görüştü

Mülâkatın, Suriyede cereyan eden olaylarla ilgili olduğu sanılıyor; Amerikan Milli Emniyet Konseyi Eisenhower'in riyasetinde toplandı

24 Ağustos 1957: Ürün ve Irak Kralları ile Menderes ve ABD Dışişleri Bakan Vekili (Henderson) Ankara'da Suriye konusunda bir araya geldiler.

Milliyet

PAZAR 25 AĞUSTOS 1957

Irak ve Urdün Kralları, Abdülillâh Bayar ve Menderes'in iştirâki ile

ŞALE'DE MÜHİM BİR TOPLANTI

Müzakerelerden sonra Menderes şehrimize gelen Amerikan Hariciye Vekili yardımcısı ile görüştü

Amerikan Büyük Elçiliği gece yayınladığı bir tebliğde, Ortaşark meseleleri ile Türk-Amerikan münasebetlerinin incelenmiş olduğunu açıkladı

Şale köşkündeki toplantı mevzuu: Suriye meselesi

değişmiştir. Bu değişiklik Bağdat Paktı'nı sona erdirecek bir gelişmeydi. Paktın üyeleri ABD'ye Irak'a yönelik müdahale çağrısında bulunsalar da, ABD böyle bir hareketin Bağdat Yönetimini Sovyetler Birliği'ne daha da yakınlaştıracağı düşüncesiyle başta Türkiye olmak üzere diğer üyeleri Irak'a bir müdahalede bulunulmayacağı noktasında ikna etmiştir. Bunun üzerine Türkiye yeni yönetimi tanırken, Bağdat Paktı'nın yerini alacak olan Merkezi Antlaşma Teşkilatı'nın (CENTO) oluşturulmasına öncelik vermiş ve yapılan görüşmelerin ardından 21 Ağustos 1959'da Bağdat Paktının yerini CENTO'nun aldığı açıklanmıştır.

Irak'taki darbe sadece Bağdat Paktının sonunu getirmemiş aynı zamanda bölge ülkelerinden Lübnan ve Ürdün'ü de etkilemiş ve her iki ülke de rejimlerinin devamı için ABD ve İngiltere'den yardım istemiştir. ABD'nin Lübnan'a yardımı sırasında Ankara, Türkiye sınırları içindeki ABD askerî üslerinin NATO amaçları dışında kullanılmasına izin vermenin yanı sıra, Amerikan deniz kuvvetlerinin Akdeniz'e konuşlanmasını da onaylamıştır. ABD ve İngiltere'nin Ürdün'e yönelik yardımında ise Lübnan örneğinde olduğu gibi somut bir adım atılmamasına rağmen, Ankara hükümeti bu olayda da Batı bloğunun Ortadoğu politikasını açık bir şekilde desteklemiştir.

Ortadoğu'nun Arap olmayan ülkeleri İsrail ve İran, Menderes dönemi boyunca Türkiye'nin iyi ilişkiler kurduğu ülkeler olmuştur. 29 Mart 1949'da İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olan Türkiye, Süveyş işgalinin ardından ilk kez İsrail'e karşı ciddi bir tepki göstermiş ve buradaki elçisini geri çekmiştir. Fakat bu tepkiye rağmen, bu dönemde İsrail'i karşısına alacak bir politika izlememiş, hatta iki ülke stratejik işbirliği anlamına gelecek bazı adımlar atmıştır.

İsrail yönetiminin Arap ülkelerinden geldiğini düşündüğü tehdit karşısında bölgedeki Arap olmayan ülkeler ile

1958: Dolmuş dergisinde Türkiye'nin sorun yaşadığı Suriye'yi Rusya'nın "köpeği" şeklinde temsil eden bir karikatür.

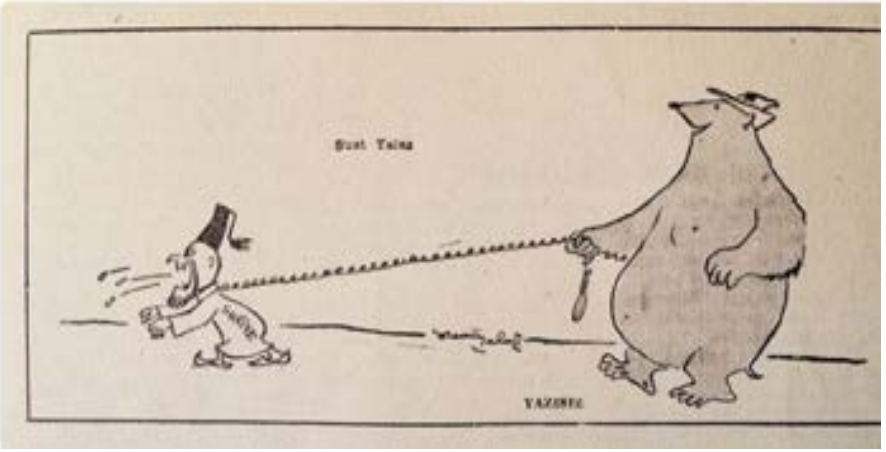

24 Mart 1959: Irak Bağdat Paktı'ndan resmi olarak ayrıldı ve Ağustos 1959 Pakt'ın adı "Merkezi Antlaşma Teşkilatı" (CENTO) oldu.

Cumhuriyet

KURUCUSU: YUNUS NADİ

34 üncü yıl Sayı 12.453 — Çarşamba 25 Mart 1959

Halide Edib Adıvar Külliyatı:

Ahmet Halit Yasıroğlu

n seçimlerle
ir tamimi

si, genel, ara ve mahalli
lara başlanmasını istedi

uhtar, belediye ve il genel
girilmesini taleb ediyor

Irak Hükûmeti Bağdad Paktından dün çekildi

Bağdad Radyosu, Irakın «Emperyalizmin son bağını» koparmış olduğunu ileri sürdü ve halkın sokaklarda şenlikler yaptığından bahsetti

Nâsırı Sovyet yardımlarını küçümsemekle itham eden Bağdad radyosu diyor ki: "Arab memleketlerini sosyalist cepheden ayırmağa çalışmak, Arabların lehinde bir hareket değildir„

Kabinedeki münhal

Sivil savunma

Eylül 1957: Türkiye, Irak ve Ürdün'den farklı olarak müdahalede ısrarcıydı. Sovyet Rusya Suriye konusunda Türkiye'yi tehdit etti.

Rusların memleketimize karşı açtıkları sinir harbi genişliyor

Bulganin Türkiye'yi harble tehdit etti

Rus Başvekili, Menderes'e gönderdiği bir mektupta Suriye'ye tecavüze hazırlandığımız ithamında bulundu

Bulganin'in mektubu yeni bir propaganda diye karşılandı

PAZAR 15 EYLÜL 1957

kurmayı düşündüğü ittifaka Türkiye'yi davet etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri işbirliği seviyesine taşımıştır. 1958'de İran ve Etiyopya ile güvenlik alanında işbirliği antlaşmaları imzalayan İsrail, bu Çevresel Pakta Türkiye'yi de dâhil etmek için harekete geçmiştir. Irak'ın Bağdat Paktından ayrılması ve Suriye'de Sovyet nüfuzunun artmasıyla bölgede aleyhine dönen dengeyi değiştirmek isteyen Türkiye, 29 Ağustos 1958'de dönemin İsrail Başbakanı Ben Gurion'dan gelen bu teklifi kabul etmiştir. Büyük ölçüde gizli kalan ve ABD'nin de desteğini alan bu ittifak temelde taraflar arasında istihbarat paylaşımını öngörmekteydi (Kösebalaban, 2011: 81; Bengio, 2004: 44).

Atatürk döneminden beri iyi ilişkilerin bulunduğu İran'a yönelik Ankara'nın politikası, bu ülke Batı ekseninde bir politika izlediği sürece olumlu bir seyir izlemiştir. Örneğin 1953'e kadar İran'da iktidarı elinde bulunduran Musaddık İngiltere ile petrol konusunda anlaşmazlık yaşayınca Türkiye açık bir şekilde İngiltere'nin yanında yer alırken, CIA desteğiyle yapılan bir darbe sonucunda Musaddık'ın yerini alan yeni yönetim Türkiye'den yakın destek görmüştür.

lan bir darbe sonucunda Musaddık'ın yerini alan yeni yönetim Türkiye'den yakın destek görmüştür.

29 Mart 1949: Türkiye #İsrail devletini tanıyan ilk Müslüman ülke oldu.

Türkiyenin Israil devletini fi'len tanıması

Siyasi çevrelerde büyük ilgi uyandırdı, Lübnan ve Ürdün elçilerinin beyanatı — Ulus'un makalesi

Ankara 30 (Akşam) — İsrail devletinin hükümetimince fi'len tanınması, Ankara siyasi çevrelerinde büyük bir ilgi uyandırmıştır. Umumi kanaat, Türkiyenin fi'len teşekkül etmiş olan İsrail devletini tanıması, Orta Doğunun sulh ve emniyeti bakımından da ayrıca mühim olduğu merkezindedir.

Bu tanıma dolayısiyle Lübnan elçisi intibalarını anlatarak haberin kendileri için bir sürpriz teşkil ettiğini ifade etmiştir. Elçi şöyle demiştir:

devleti olması da hâdisenin ehemmiyetini bizim için bir kat daha arttırıyor. Türkiyenin İsraili tanıması ile Orta Doğu siyasetinde bir değişiklik olacağını ümit etmiyorum.»

İsrail devletini resmen tanımaklığımızı sürpriz sayanlar bulunmasına rağmen Ankara resmi çevreleri bunun hiç de beklenmedik bir hâdise olmadığını kaydediyorlar. Filhakika Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak'ın bir buçuk ay önce bu konuya dair söyledikleri de er geç bu tanınmanın bir emrivaki haline gireceğini göste-

26 Kasım 1956: Süveyş krizi nedeniyle Türkiye büyükelçisini çekerek İsrail ile ilişkilerini maslahatgüzar seviyesine indirdi.

İsraele Elçimizi geri aldığımızı bildirdik

Dış İşleri Bakanlığı dün bir tebliğ yayınladı

Ankaradaki İsrael Elçisine bir nota ile kararı tebliğ ettik. Tel-Aviv'deki Elçimiz de İsrael hükümetine haber verdi

Muhalefet Mecliste izahat istiyor

Kahire caddelerinde Sovyet tankları

Sovyetler Birliği ile İlişkiler

5 Mart 1953'te Stalin'in ölümünün ardından iktidara gelen yeni yönetimle birlikte Sovyetler Birliği, barış içinde bir arada yaşama ilkesi bağlamında daha önceki dönemde ilişkilerin gergin olduğu ülkelere yönelik bir yakınlaşma siyaseti izlemeye başlamıştır. Bu yeni politikanın Türkiye'ye yönelik ilk etkisi, 30 Mayıs 1953'te Moskova'nın Ankara'ya gönderdiği nota olmuştur. Bu notayla Sovyetler Birliği, Stalin döneminde Türkiye'den talep ettiği tüm isteklerinden vazgeçmiştir. Toprak taleplerinden ve boğazların yeniden düzenlenmesi önerilerinden vazgeçen Moskova yönetimi, iki

Sovyetlerle teati ettiğimiz notalar

Moskova hükûmetine verilen cevabî notamızın metni dün açıklandı

Hükûmetimiz, Boğazlar meselesinin Montreux anlaşmasına tâbi olduğunu tebarüz ettirdi

Ankara 19 (a.a.) — Sovyet Rusya hükûmetinin 30 mayısta hükûmetimize vermiş olduğu notaya verilen cevabımız bugün resmen açıklanmıştır. Cevabî notamız aynen şöyledir:

Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti 30 mayıs 1953 tarihinde Sovyet Rusya Dış İşleri Bakanı Ekselâns Molotov tarafından Türkiyenin Büyük Elçisine okunmuş ve tevdi edilmiş olan metni aşağıda müfadesiz beyanata ittiba kaydetmiştir. Son zamanlarda Sovyetler Birliğinin komşu devletler münasebetile meşgul olan Sovyet hükûmeti, diğer meseleler arasında Sovyet - Türk münasebetlerinin durumuna da dikkat etmektedir.

Bildiği gibi 1925 tarihli Sovyet - Türk muahedesinin müddetinin sona ermesile alâkalı olarak Sovyet - Türk münasebetlerinin tanzimi meselesi bir kaç sene evvel iki devlet mümessillerinin resmî görüşmelerinde mevzuubahs edilmişti. Bu görüşmelerde Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Türkiyye karşı bazı toprak iddiaları ve aynı vechile Sovyet hükûmetinin Sovyetler Birliği emniyetini Karadeniz Boğazı cihetinden gelebilecek tehdidin bertaraf edilmesine müteallik müddahalar da yer almış bulunuyordu.

Türkiye hükûmeti ve İçtimaî

— Arkası Sa. 3, Sü. 6 da —

Korede mütareke hazırlığı

Washington'daki kanaate göre, mütareke birkaç gün içinde

20 Temmuz 1953

Panmunjom, 19 (A.A.) — Müttefik mütareke heyeti bugün Güney Koreyin mütarekeyi iflâl etmiyeceğine dair Amerikanın verdiği garantiyi kabul ederek mütarekeyi imzalamağa hazır olduklarını bildirmiştir.

Eylül 1950: Kore Savaşı ve NATO'ya giriş ikliminde, Türkiye'de Amerikan kaynaklı çok sayıda Sovyet karşıtı propaganda haberi yayımlandı.

23 EYLÜL 1950

Amerikalılara göre

Sovyetler, Rusya ve peyklerdeki müslümanları imha edecekmiş

Dün bize iltica eden bir Bulgar meb'usu Bulgarların harbe hazırlandıklarını, onun için Türkleri tehcir etmek istediklerini söylüyor

Burgaz Eski Cebeci

31 Mayıs 1953: Türkiye'nin NATO'ya katılmasından bir yıl sonra Sovyetler Birliği boğazlar ve toprak taleplerinden vazgeçti. #CIABelgeleri

Approved For Release 2005/04/13 : CIA-RDP91T01172R000200310008-9

B/E-D

OCI No. 4473
Copy No. 9

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
OFFICE OF CURRENT INTELLIGENCE
5 JUNE 1953

TS S C

12 JUL 1978

USSR MAY BE PURSUING NEW POLICY TOWARD BALKAN PACT POWERS

There are indications that the USSR may be adopting a more conciliatory policy toward the three states of the Balkan alliance. The bankruptcy of Moscow's past policy of hostility and pressure has become increasingly evident in view of the USSR's failure to gain a strong position in the Turkish straits, the defection of Tito followed by successful Yugoslav rapprochement with the West, and the Communist defeat in the Greek Civil War.

The Soviet "declaration" to Turkey on 31 May, renouncing territorial claims against Turkey and expressing optimism on the possibility of finding a mutually acceptable solution for the straits question, was a sharp departure from Moscow's policy toward Turkey at the end of World War II. At this time the Kremlin renounced the Soviet-Turkish treaty, made extensive territorial demands in northeastern Turkey, and insisted that the USSR share in the defense of the straits through a bilateral agreement.

7 Mart 1953 Cumartesi

Milliyet

Kızıl diktatörünün ölümü bütün dünyada heyecanla karşılandı

Malenkov, Stalinin yerine getirildi

Rus hükûmetinde mühim değişiklikler yapıldı: Hariciyeye Molotov, Dahiliyeye Beria, Milli Müdafaa Vekâletine de Bulganin tayin edildiler

Moskova halkı dün sabahtan itibaren Sütunlu Saraya nakledilen Stalinin naaşı önünde tazimde bulunuyor

Moskova'nın «TATLI DİLİ»

Pravda ve Moskova radyosunun Türkiye'ye müteveccih sulh taarruzu mânidar karşılandı

[TÜRK HABERLER AJANSI]

LONDRA, 17 — Pravda ve İzvestia gazeteleri ile, Moskova radyosunun Türk - Rus münasebetleri hakkında evvelki gün yaptığı «tatlı dilli» neşriyat burada günün hâdiselerinden en önemlisini teşkil etmiştir.

Bilhassa bu müşterek neşriyatın, Sovyet Büyükelçisi Boris Fotserob'un Moskova'dan Türkiye'ye döndüğü güne rastlaması çok manidar görülmektedir.

Geçen gece Türkiye'ye dönen Büyükelçinin, Moskova'dan mühim direktifler aldığı, bu bakımdan da İstanbulda Başvekil Adnan Menderes ve Hariciye Vekili Fuat Köprülü ile görüştüğü muhakkak sayılmaktadır.

Londra siyasî çevreleri ise, taahhütlerine son derece sadık olan Türkiyenin, müttefiklerine zarar verebilecek herhangi bir anlaşmaya yanaşmayacağından kat'iyetle emin bulunmaktadırlar.

ANKARANIN KANAATİ

[HUSUSİ MUHABİRİMİZDEN]

ANKARA, 17 — Pravda ve İzvestia gazetelerinin iki gün evvelki nüshalarında, Türk liderlerinin pek yakında Moskova'ya dâvet edilecekleri hakkında neşrettikleri haberler ve Türk - Sovyet siyasî münasebetlerinin normalleşmesini temenni eder mahiyetteki makaleler, Ankara dış politika çevrelerinde «Sovyetlerin, Orta Doğuda girişmiş oldukları sulh taarruzunun devamı» olarak telâkki edilmektedir.

PAZAR 18 MART 1956

FET PARTİLERİ

ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi konusunda da istekli olduğunu Türkiye'ye iletmiştir.

Taleplerden vazgeçilmesini olumlu karşılayan Ankara, ilişkilerin düzeltilmesi konusunda ise bir ikilemle karşı karşıyaydı. Ekonomik kalkınma programını önemli ölçüde ABD'den gelen yardımlar üzerine inşa eden Menderes hükümeti, Sovyet tehdidinin ortadan kalmasıyla ve bunun sonucunda Türkiye'nin NATO nezdinde stratejik öneminin azalmasıyla birlikte söz konusu yardımların kesintiye uğrayacağını düşünmüştür. Dolayısıyla ABD yardımının devamını garanti altına almak isteyen Ankara, bir süre daha Sovyet tehdidini ve bu tehdidin bertaraf edilmesi noktasında Türkiye'nin Batı dünyası için sahip olduğu stratejik önemi vurgulamaya devam etmiştir. Üstelik Ankara'nın gözünde İkinci Dünya Savaşının ardından Türkiye'yi çok zor durumda bırakan Sovyet talepleri bir notayla unutulacak bir şey değildi ve dönemin politika yapımcılarına göre NATO dışında Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak başka bir mekanizma da yoktu.

Türkiye Sovyet cephesinden gelen bu yakınlaşma önerilerine rağmen, NATO'nun Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikası doğrultusunda hareket etmeye devam etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'nin öncü bir rol üstlendiği Bağdat Paktı ve Balkan İttifakı gibi oluşumlar Moskova yönetimini rahatsız ederken, 1950'lerin sonlarında iki ülke arasında nükleer füze ve U-2 Casus Uçağı krizleri yaşanmıştır.

Aralık 1957'de Washington yönetimi NATO'yu güçlendirmek amacıyla Avrupa'ya füzeler yerleştirme kararı almış; fakat birçok Avrupa ülkesi Sovyetler Birliği'ni karşısına almamak için bu füzelerin topraklarına yerleştirilmesini kabul etmemiştir. Sadece İngiltere, İtalya ve Türkiye füzelerin kendi topraklarına konuşlandırılmasına onay verirken, Tür-

1 Mayıs 1960: Sovyetler Birliği, Adana'daki Amerikan üssünden kalkan casus uçağını düşürdü. TR-Sovyetler arasında "U-2 Krizi" başladı.

Adana'dan kalkan bir Amerikan uçağı kayıp

Uçağın Van Gölü civarına düştüğü tahmin ediliyor

ADANA, HUSUSİ

İNCİRLİK hava alanından kalkan U. 2 tipinde bir Amerikan uçağı kaybolmuştur. Hava değişmelerinin sebeplerini araştırmak için havalanan uçaktan son haber, Pazar günü saat 16 da alınmış ve pilot, oksijen cihazının bozulduğunu bildirmiştir.

Bundan sonra uçakla irtibat kesilmiştir. Uçağın Van gölü civarına düştüğü tahmin edilmektedir.

İncirlik hava üssünden dün kalkan iki tipik arama faaliyetine başlamıştır.

03.05.1960, Milliyet, Sayfa 1

Ankara Rus notasına cevabımızı hazırlıyor

Türk hükümetinin hudutları dışında ancak kendi uçaklarından mes'ul olacağı bildirilecek

Ankara, 14 (Cumhuriyet-Telefon) — Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Gromiko'nun, dün Pakistan ve Norveç Elçileriyle birlikte Türk maslahatgüzarına tevdi ettiği notanın metni bugün Dışişleri Bakanlığımıza gönderilmiş ve tetkikine başlanmıştır.

Alınan bilgiye göre Sovyetler Birliğinin bu notası, Rusya üzerinde düşürülen Amerikan uçağı ile ilgilidir ve Sovyetler Birliği, kendi toprakları üzerinde istihbarat maksadıyla uçaklarla casuslık yaptığını iddia eylediği Amerikan uçaklarının, Türkiye'de de salendiğini ileri sürmektedir.

Türk Hükümeti ise, daha önce de açıkladığı veçhile, Türkiye hudutları dışında sadece kendi uçaklarının hareket ve faaliyetlerinden sorumlu olduğunu belirtmektedir. Önümüzdeki günlerde, Sovyetler Birliğine verilecek notanın bu esas dahilinde hazırlanacağı anlaşılmaktadır

15 Mayıs 1960

Güvenlik Konseyi toplantıya çağırıldı

Sovyet Rusya tarafından U - 2 uçağı ile ilgili olarak yapılan talep Amerika'da iyi karşılandı

Birleşmiş Milletler, 19 (R.) — Sovyetler Birliği dün gece Amerika'nın Sovyet ülkesi üzerinde uçuşları durdurması için Güvenlik Konseyine acele toplanması ve tedbirler alması talebinde bulunmuştur.

Gromiko Güvenlik Konseyi Başkanına gönderdiği telgrafta şöyle demektedir:

«— Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetlerinin müteaviz faaliyetleri dünya sulhunu tehdit etmektedir. Uçaklarının Sovyet semâlarında istihbarat uçuşu yapmalarını siyasetinin bir kısmı olarak ilân etmiş olan Amerika Birleşik Devletlerine karşı acil kararlar alınması lüzumu ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Anayasası mucibince dünya sulh ve güvenliğinin muhafazası ve mes'uliyeti Güvenlik Kon-

— Arkası Sa. 5. Sü. 2 de —

20 Mayıs 1960

kiye'ye yerleştirilecek füzelerin görüşmeleri Ekim 1959'da tamamlanmıştır. Buna göre, Türkiye'ye yerleştirilen füzelerin nükleer başlıkları ABD'ye ait olurken, füzelerin ateşlenmesine Türkiye ve ABD hükümetleri ortak karar vereceklerdi. Bu durum Moskova yönetimini ciddi ölçüde rahatsız etmiş ve 13 Aralık 1959'da Türkiye'ye gönderdiği notada füzelerin kendi ulusal çıkarına yönelik tehdit olduklarını bildirmiştir.

Sovyetler Birliği Türkiye'deki Amerikan üslerinden de rahatsızlık duymaktaydı ve bu üslerden kalkan casus uçaklarının Sovyet hava sahasını ihlal ettiğini ileri sürmekteydi. 1 Mayıs 1960'ta Sovyetler Birliği, İncirlik Üssü'nden havalanan U-2 Casus Uçağı'nı düşürünce Türkiye'ye bir nota vererek bu uçuşlara izin verilmesi halinde gerekli önemlerin alınacağı konusunda Ankara hükümetini uyarmıştır. Moskova'nın bu uyarısı 27 Mayıs Darbesinin ardından Türkiye'de iktidarın değişmesi ile birleşince İncirlik'te üslenen U-2 müfrezesi 1960 yılının ortasından itibaren faaliyetlerini sonlandırmıştır (Bölme, 2012: 228).

Siyasi düzlemde yaşanan bu gerginliklere rağmen Moskova yönetimi, 1953'teki notanın paralelinde Türkiye ile yakınlaşma politikasını ekonomik düzlemde sürdürmüştür. İlk olarak Temmuz 1957'de Türkiye'den İş Bankası Sovyet muhataplarıyla teknoloji transferi konusunda anlaşırken, taraflar Türkiye'de cam fabrikaları kurulması konusunda da görüş birliğine varmıştır. Söz konusu fabrikaların kurulması bağlamında Sovyet firmaları düşük faizli kredi açmanın yanı sıra üçbuçuk yıl boyunca üretilecek malın alım garantisini de vermiştir (*TDP*, 2004: 518). Dolayısıyla iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler önemli ölçüde özel sektör üzerinden canlanmaya başlamış ve devletler düzeyindeki ilişkilere fazla yansımamıştı. Fakat 1950'lerin sonlarında Türkiye'nin yaşamaya başladığı döviz ve kredi sıkıntısı Ankara'yı Moskova'ya

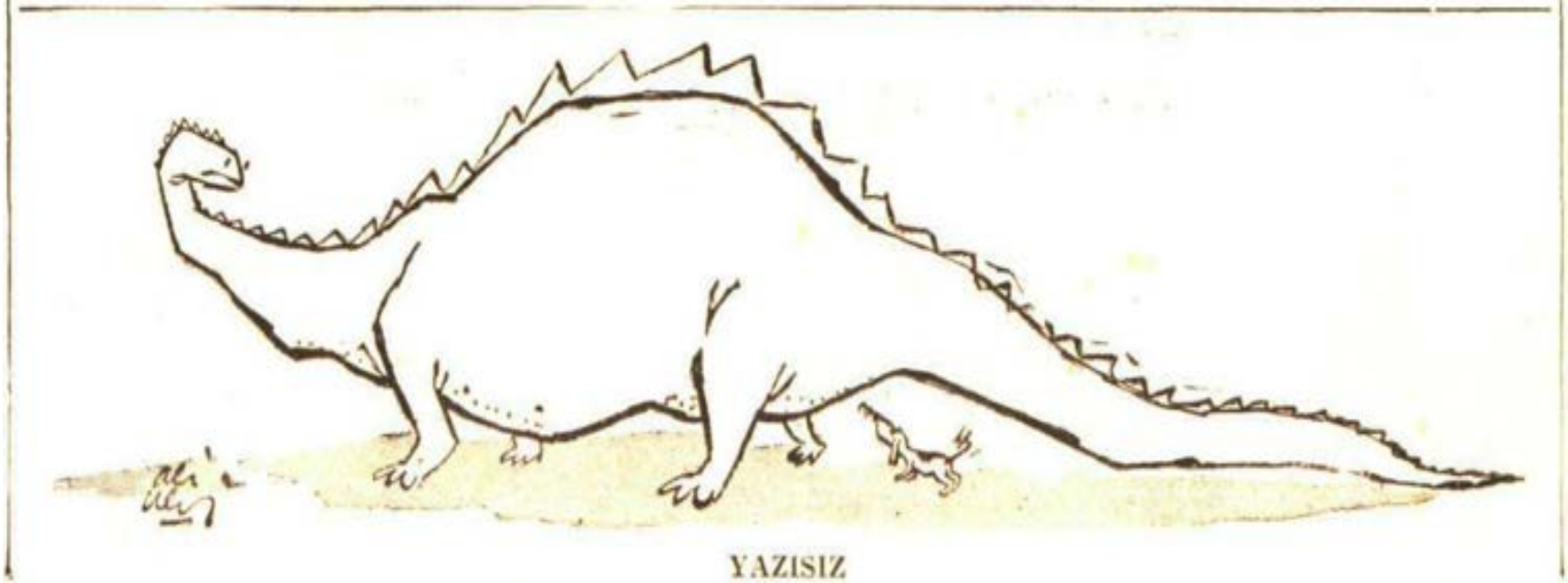

YAZISIZ

25-30 Temmuz 1957: Sovyetler ile ilk somut ilişki kuruldu. İş Bankası ve Sovyet kuruluşları bir teknoloji transferi anlaşması imzalandı.

İş Bankası heyeti dün gece Rusyadan uçakla döndü

Heyet başkanı Bülent Osmay, Sovyet Rusyanın Türkiye ile ticari bağlarını kuvvet'endirmeyi arzu ettiğini belirtti

Ankara Savcısı hakkında bir soru önergesi

14-23 Aralık 1959: Soğuk Savaş döneminde Moskova'ya hükümet düzeyinde ilk resmi ziyareti Sağlık Bakanı Ömer Lütfi Kırdar yaptı.

Kırdar, Rusya ile olan münasebetlerimizin gelişeceğini söyledi

Moskovadan dönen Sağlık Bakanı: «Rusyada tıp sahasında, insanlığa faydalı ilerlemeler kaydedildiğini gördük» dedi

Sovyet Hükümetinin davetlisi olarak tetkiklerde bulunmak üzere 10 gün önce Rusyaya giden Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar ve beraberindeki heyetten üç kişi dün gece şehrimize dönmüştür.

Sağlık Bakanı Yeşilköyde kendisi ile görüşen gazetecilere seyahat hakkında şunları söylemiştir:

«— Tıb âlemine mensub ileri gelen Sovyet ilim adamları ile faydalı

yakınlaştırmış ve Aralık 1959'da dönemin sağlık bakanının Moskova ziyaretiyle birlikte iki ülke arasındaki hükümetler düzeyinde ilişkiler başlamıştır. ABD'den istediği krediyi alamayan Menderes, 11 Nisan 1960'da yaptığı bir açıklamada 15 Temmuz'da Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştireceğini kamuoyuna açıklamıştır. Fakat 27 Mayıs'ta Menderes hükümetine karşı yapılan askerî darbe nedeniyle bu ziyaret gerçekleştirilememiştir.

Menderes ve Zorlu, Rus Elçisile görüştü

ANKARA, HUSUSİ

Rusya'nın Ankara Büyük Elçisi Nikita Rijov, dün Başvekil Adnan Menderes ve Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu tarafından ayrı ayrı kabul edilmiştir. Ziyaretin Rus Büyükelçisinin

11 Nisan 1960: Adnan Menderes 15 Temmuz'da Moskova'ya gideceğini açıkladı. Fakat, 27 Mayıs darbesi planlanan ziyareti engelledi.

SON DAKİKA:

Menderes Moskova'ya gidecek, Hrutçef de Ankarayı ziyaret edecek

Dışişleri Bakanlığı dün geceyarısı resmi bir tebliğ ile bu haberi yayınladı

DP Meclis Grupu olağanüstü toplantısını bugün yapıyor

Basın için yine yalan haber konusu ele alındı, partilerin umumi kongrelerinin de 4 senede bir yapılması kararlaştırıldı

Milletlerarası Basın Enstitüsü tebliği ve Adalet Bakanı

Meclis yıllık ücretli izin tasarısını kabul etti

DP iş adamlarından 150-200 bin lira teberru istiyormuş

14 Nisan 1960

Başbakan Moskovaya gidiyor. — Gazeteler —

MENDERES — Nihayet ağımızı kullanmanıza memnun olduk...

Menderesin Rusya ziyareti geniş akisler uyandırdı

İnönü, Moskova temaslarının faydalı olması temennisinde bulundu. Batılı radyolar haberi veriyor

13 NİSAN 1960

BAŞVEKİL Adnan Menderes'in Rusya'yı ziyaret edeceği haberi geniş alâka uyandırmıştır.

Kıbrıs meselesi Birleşmiş Milletlere aksediyor

Yunan hariciyesi ilhak talebini 22 Ağustosta Birleşmiş Milletlere veriyor

Atina 20 (T.H.A.) — Kıbrıs Adasının Yunanistana ilhakı için Yunan hükûmetince faaliyetler hızlandırılmıştır.

Bu cümleden olarak bugün bir beyanatta bulunan Dışişleri Bakanlığına mensup bir

Yunanistanın Birleşmiş Milletlerdeki Delegesine bu hususta talimat verileceği de ilâve edilmiştir.

Sözcü ayrıca, Kıbrıs Adasının Yunanistana ilhakı için İngiltere ile müzakereler girişmek istediklerini, f

21 Nisan 1954

23 Ocak 1950: Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Mecliste bir soru üzerine, "Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur" açıklamasında bulundu.

24 Ocak 1950 — YENİ İSTANBUL

Dışişleri Bakanının Mecliste izahatı

"Kıbrıs meselesi, diye bir mesele yoktur"

"Yapılan hareketler ne olursa olsun, İngiltere, adayı terkedecek değildir"

Ankara 23 (Hususî muhabirimizden) — Kıbrıslı gençlerin hediye ettikleri kan hakkında Cevdet Kerim İncedayı tarafından sorulan sualle Başbakan adına Dışişleri Bakanı cevap verdi. Toprakların ve kanın muhafaza edildiğini kaydederek sözlerine şöyle devam etti:

böyle olunca, gençlerimiz beyhude yere heyecana kapılmış oluyor ve yoruluyorlar. Bilhassa dış münasebetlerimizi alâkalandıran meselelerde nümayişler her zaman faydalı değildir ve iyi neticeler vermezler. Bazan ise, çok zararlı olabilirler.

Gençlerimizin asil heyecanlarını

Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı

1878'den itibaren İngiliz sömürgesi altında bulunan Kıbrıs'ta sol gruplar ve Osmanlı döneminde güçlü bir konum edinmiş olan kilisenin öncülüğünde başlayan halk hareketleri 1940'lardan itibaren İngiltere'nin ada üzerindeki kontrolünü tehlikeye düşürmeye başlamıştır.

1948'de Kıbrıslı Rumlar İngiltere'nin önerdiği özerlik planını reddederek Enosis (Yunanistan'a bağlanma) yönünde tavır alınca bir süredir kurumsallaşma çabası içinde olan (Akgün, 2012) adadaki Türkler buna karşı çıkarak bir taraftan kendi aralarında örgütlenme sürecini hızlandırmış, diğer taraftan da Türkiye'yi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Fakat bu tarihte Batılı devletler ile bir sorun yaşamak istemeyen Türkiye, Kıbrıs gibi bir sorununun olmadığını açıklamış ve adada statükonun devamından yana bir politika izlemiştir (Bölükbaşı, 2001: 65-66).

1954'te Yunanistan Kıbrıs sorununu *kendi kaderini tayin hakkı* kapsamında Birleşmiş Milletler'e götürünce bu süreçte Türkiye İngiltere ile birlikte hareket ederek adadaki Türk nüfusun varlığı ve adanın Yunanistan'a değil Türkiye'ye olan coğrafi yakınlığı gibi gerekçelerle Enosis'e karşı olduğunu açıklamıştır. Yunanistan BM nezdinden başarısız olunca kilise adada İngilizlere karşı silahlı mücadele başlatma kararı

9 Eylül 1954

BAŞVEKİL, KIBRIS MİTİNGLERİNİN MEN EDİLECEĞİNİ BİLDİRDİ

Menderes, "Kıbrıs meselesi üzerinde başkalarında beğenmediğimiz tahriklere benzer hareketlerin bizde yapılmasını millî menfaatlere aykırı görüyoruz" dedi

"Kıbrıs meselesinde, din kisvesine bürünen, sanki millî emelleri tahakkuk gayesini güder görünen hareketin, asıl manâsı Yunanistanda da anlaşılacaktır"

Başvekil Adnan Menderes Ana-

almış ve bu doğrultuda Yunanistan'ın da desteğini sağlamıştır. Türkiye ise bu tarihlerde Kıbrıs'ı İngiltere'nin bir problemi olarak görmüş ve adadaki sorunlara ilişkin bir politika açıklamaktan kaçınmıştır.

Adada gerginliklerin artması üzerine İngiliz hükümeti, Yunanistan ve Türkiye'yi Londra'ya konunun görüşülmesi için davet etmiş ve Türkiye ilk kez Ağustos 1955'te gerçekleşen bu görüşmeler sırasında Enosis'e karşı olmak dışında kendi politikasını formüle etmiştir. Menderes'in ifadeleriyle 'Anadolu'nun bir devamından ibaret ve onun emniyetinin esas noktalarından birisi' olan Kıbrıs'ta en ideal çözüm dönemin hükümetine göre, adanın İngiltere sömürgesinde kalmaya devam etmesidir. Fakat hükümete göre İngiltere'nin vazgeçmesi halinde adanın Türkiye'ye bırakılması gerekmektedir ve bu görüş bir süre Menderes hükümetinin temel Kıbrıs politikası olmuştur (Bölükbaşı, 2001: 70-71).

İstanbul'daki 6-7 Eylül olayları ile birlikte kesintiye uğrayan Londra görüşmeleri de Kıbrıs sorununa bir çözüm getirmemiş, aksine bu tarihlerde Georgias Grivas önderliğindeki milliyetçi Rumların başı çektiği silahlı örgütlerin İngiliz hedeflerine ve adadaki polislere yönelik eylemleri daha da artmıştır. İngiltere'nin polis gibi silahlı güçleri azınlık olan Türklerden seçmesi, Türkleri Rum örgütlerin hedeflerinden biri haline getirmiş ve adadaki Türkler de buna karşılık kendi silahlı örgütünü yani Türk Mukavemet Teşkilatını kurmuşlardır. Bu çatışmalar hem İngiltere'nin adadaki konumunu tehlikeye sokmuş hem de Türkiye'nin mevcut durumunu yani statükonun devamı yönündeki politikasını geçersiz kılmıştır. Diğer bir ifadeyle, adada İngiliz sömürgesi altında iki halkın bir arada yaşayabileceği devlet yapılanması iki toplum arasında yaşanan çatışmalarla birlikte tehlikeye düşmüştür.

Adanın iki halk arasında fiilen bölünmüş durumu karşısında Menderes hükümeti, 28 Aralık 1956'da adanın Yunanis-

Nisan 1955'de başlayan EOKA'nın Türklere yönelik eylemleri, Türkiye'nin statüko odaklı politikasını sürdürülemez hale getirdi.

da

ü

ıdeki

Vali

Lübnan

laşması

ılandı

Kıbrıstaki tedhişçileri Yunanistan kışkırtıyor!

Yunan Başbakanı, Kıbrıs dâvasının tekrar Birleşmiş Milletlere getirilmek üzere olduğunu da dün ayrıca bildirdi

«Kıbrıs Türktür» Cemiyeti beyanname neşretti

C.H.P. İzmir

1 Eylül 1955: Londra'da Türkiye'nin ilk Kıbrıs politikası formüle edildi: İngiltere sömürgesi devam etsin, bitecekse ada TR'ye verilsin

AKŞAM

DOĞUBANK

Londra konferansında dün okunan

Türk tezi İngiltere'de büyük bir takdir topladı

Bu sabahki Londra gazeteleri Fatin Rüştü Zorlu'nun dünkü konuşmasına geniş yer ayırdılar

Yunan Dışişleri Bakanı Stefanopulos'un beyan sonu zayıfladı

YUGOSLAVYA'YA 54 MİLYON KREDİ

Fatin Rüştü Zorlu dün dedi ki:

Kıbrısta statüko bozulacaksa ada Türkiye'ye geri verilmelidir

Kıbrıs'ın mukadderatını ancak Türkiye ile İngiltere tayin edebilir. Çünkü biri bu adayı terkeden, öbürü de ilhak eden devlettir

Lozan'ın esasları

Lozan'ın revizyonu

Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur

Nüfus bakımından

Askeri bakımdan

Kıbrıs Türktür

Self-determination prensi bisakattır

Muhtariyet

Son sözümüz

Tarsusta büyük şebekesi

tan ve Türkiye arasında bölüşülmesi anlamına gelen "taksim tezini" benimsediğini açıklamıştır. Fakat taksim tezi adada hâlâ güçlü bir nüfuza sahip olan İngiltere tarafından kabul edilmemiş ve İngiliz hükümeti adadaki üslerini garanti altına alacak bağımsız bir Kıbrıs devleti kurulması temelinde bir çözümden yana tavır almıştır.

Bu doğrultuda ABD'nin de devreye girmesinin ardından Aralık 1958'de Yunanistan Enosis'ten ve Türkiye de taksim tezinden vazgeçtiğini açıklayınca taraflar Kıbrıs'ın geleceğini belirlemek üzere bir kez daha İngiltere'nin daveti üzerine Zürih ve Londra'da bir araya geldiler. 1959'da sırasıyla Zürih ve Londra'da yapılan konferanslarda bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması karara bağlanmıştır.

Bu konferansların ardından imzalanan Garantörlük Antlaşmasına göre ise, kurulacak cumhuriyetin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve anayasal düzeni İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin garantisi altına alınmıştır. Üstelik Garantörlük Antlaşması'na göre, garantör devletler ortak bir eylem geliştirme konusunda anlaşamazlarsa, devletlerden biri eyleme geçme hakkına sahipti. Nitekim bu son hüküm 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı müdahalenin temel gerekçelerinden birisi olmuştur.

18 Aralık 1958: Türkiye ve Yunanistan, İngiltere'nin Kıbrıs'ın statüsünü görüşmek için konferans talebini kabul ettiler.

Milliyet
Halk Gazetesi
MAKINE ve YAPI TEKNIKERLIGI
19 ARALIK 1958

ÜÇLÜ KONFERANS GERÇEKLEŞİYOR

Zorlu, Averof ve Lloyd görüşme yaptı
Yunanistan konferansı kabul etti

İngiliz Başvekili hâl çarelerinden birisinin taksim olduğunu söyledi

YANAN TANKERDE Söndürme FAALIYETI BAŞLADI

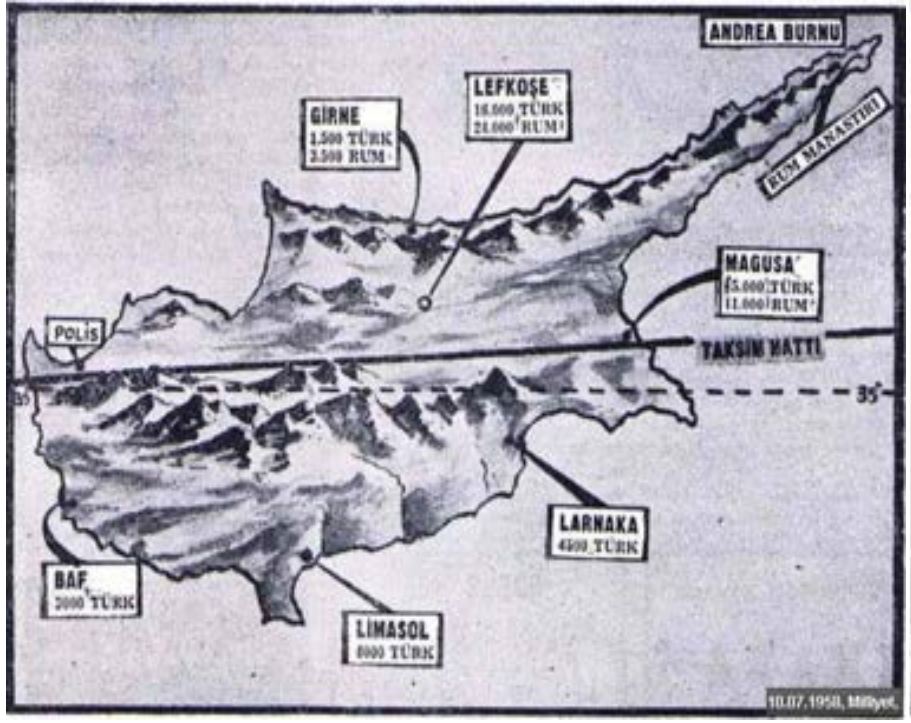

19 Şubat 1959: Londra Antlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyeti Rum ve Türklerin ortak yönetimi ile işleyecek bir Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu.

Milliyet
Halk Gazetesi
ENGIN KONFEKSIYON ŞIRKETI
CUMA 20 ŞUBAT 1959

KIBRIS CUMHURIYETINI DOGURAN ANLAŞMA IMZALANDI

Metni Menderes hastahanede, İngiliz ve Yunan Başvekilleri konferans salonunda imzaladılar

Dört yıllık ihtilâfı halleden anlaşmadan sonra MacMillan Avam Kamarasında Herkes muzaffer, mağlûp yoktur dedi

Menderes, radyo ile yayınlanan mesajında arkadaşlarının kaybıdan duymakta olduğu elemi bildirdi

«Kıbrıs Cumhuriyeti»nde teşkil olunacak üçlü bir karargâha Türkiye 650, Yunanistan da 950 kişilik askerî birlikler gönderecekler

Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında ittifak aktedildi

İngiltere üsleri üzerinde tam hükümranlık haklarını haiz bulunuyor; Anlaşmada, Kıbrıs adasının bütününün veya bir kısmının bir devletle birleşmesini önleyici bir madde de mevcut

Anlaşmanın metnini neşrediyoruz

Zorlu

24 Şubat 1959